

บทะสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนความเก่า

ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง

หุ้มแพร พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะสิริ)

พิมพ์ช่วยในงานชิงช้า

จางวางโท พระยาบำเรอบริรักษ์ (สาย ณมหาไชย)

ป.ม. ร.ว. ท.จ.ว. บ.ช. ว.ม.ล. รัตน จ.ป.ร. ๓ ว.ป.ร. ๒

เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
ตำบลถนนราชบพิธ จังหวัดพระนคร
วันที่ ๑๕ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๙

หอสมุดแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

เฉลิมพระเกียรติแห่งชาติ
- 4 มิ.ย. 2533
กรมศิลปากร

บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนความเก่า

ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง

หุ้มแพร พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะสิริ)

พิมพ์ช่วยในงานยืนชิงช้า

จางวางโท พระยาบำเรอบริรักษ์ (สาย ณมหาไชย)

ป ม. ร ว. ท จ ว. บ ช. ว ม ล. รัตน จ ป ร, ๓ ว ป ร, ๒

เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขท้อง หนังสือหายาก

เลขหมู่ 892.9112
ข 521 ป

เลขทะเบียน ห.33 ป. 16762

คำนำ

ใน พ.ศ. ๒๕๖๘ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จางวางโท พระยาบำเรอบริรักษ์ (สาย ณมหาไชย) เปนพระยายืนชิงช้า หุ้มแพร พระโสภณอักษรกิจ เจ้าของโรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร จะพิมพ์หนังสือช่วยพระยาบำเรอบริรักษ์ เพื่อแจกเปนมิตรพลีแก่มิตรสหายผู้มาช่วยงารศักเรื่อง ๑ มาขอให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ อันหนังสือที่พิมพ์ในงารยืนชิงช้ากรรมการหอพระสมุด ฯ เคยเลือกจำพวกบทกลอนให้พิมพ์มาทุกปี ในปีนี้พเอิญได้หนังสือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนความเก่า ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างเรื่อง ๑ เห็นว่าน่าจะพิมพ์ออกให้ผู้ศึกษาวรรณคดีสอบสวนแลรักษาสำนวนไว้มิให้สูญเสีย จึงอนุญาตให้พระโสภณอักษรกิจพิมพ์ตามประสงค์

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง เปนตอนที่เสภาชอบขับกันแพร่หลาย กล่าวกันมาว่า สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศชอบฟังแต่ตอนนี้ตอนเดียว พระแสนท้องฟ้า บ้อง ซึ่งเปนคนขับเสภาคนเลื่องลืออยู่ในแขวงจังหวัดราชบุรี เคยเปนคนเสภาของสมเด็จเจ้าพระยา ฯ ขับแต่ตอนนี้ตอนเดียว เหตุที่ชอบเสภาตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างกันแพร่หลายนั้น เพราะเรื่องตรงนี้ฟังขบขัน แลสำนวนที่แต่งบทเสภาก็แต่งดี สำนวนที่ใช้ขับกันเปนสามัญเช่นพิมพ์ไว้ในตอนที่ ๑๗ เล่ม ๒ เสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ กล่าวกันมาว่าเปน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ที่ในหอพระสมุด ฯ ยังมีเสภาตอนเดียวกันนี้เป็นสำนวนอื่นอีก ๒ สำนวน สำนวนที่ ๑ ได้ฉบับมาหน้าสมุดเดียว สำนวนที่ ๒ มีเกือบบริบูรณ์ทั้งตอน อ่านสังเกตดูสำนวน ๒ ตอนนั้น เห็นประหลาดอยู่ที่มีลม้ายคล้ายคลึง หรือแม้ที่เหมือนกันที่เดียวกับบทเสภาซึ่งกล่าวว่าเป็นพระราชนิพนธ์อยู่หลายแห่ง เป็นทางสันนิษฐานว่าจะเป็นบทเดิมซึ่งพระราชนิพนธ์ทรงแก้ไขมาจากบทเหล่านี้ หรือบทเหล่านี้แก้ไขไปจากบทพระราชนิพนธ์ ข้อนี้ที่เห็นว่าผู้ศึกษาวรรณคดีน่าจะพิจารณา จึงได้เอามาพิมพ์ไว้ในสมุดเล่มนี้ หวังว่าผู้ที่ได้รับไปจะพอใจทั่วกัน.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๘ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

ให้ไว้ ณ ปีมะแม สัมฤทธิศก
จัตวาทศจันทคติ ศุภวาสรมาสปักษ์
ทิพากรมณฑลวิถี
กาลวิภาคะ มหาสวามิราชพิสัย

รายนามพระยาผู้ยิ่นชิงช้า

ในรัชกาลที่ ๕

๑. ปีมะโรง สัมฤทธิศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๑ พระยาสีหราชเดโชไชย (พิณ)

๒. ปีมะเส็ง เอกศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๒ พระยาสีหราชฤทธิไกร (บัว)

๓. ปีมะเมีย โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๓ พระยาราชสุภาวดี (เพ็ง) ภายหลังเปนเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง

๔. ปีมะแม ตรีศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๔ พระยามหาอำมาตยาธิบดี (มั่ง) ภายหลังเปนเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ

๕. ปีวอก จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๕ พระยามหาอำมาตยาธิบดี (ชื่น)

๖. ปีระกา เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๖ พระยาธรรมสารนิติ (พลับ)

๗. ปีจอ ฉศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๗ พระยาราชวรานุกูล (บุญรอด) ภายหลังเปนเจ้าพระยารัตนบดินทร

๘. ปีกุญ สัปตะศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๘ พระยากสาปนกิจโกศล (โหมด)

๙. ปีชวด อัฐศก พระพุทธศักราช ๒๔๑๙ พระยาศรีสิงหเทพ (หรุ่น) ภายหลังเปนพระยามหาอำมาตยาธิบดี

๑๐. ปีฉลู นพศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๐ พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (พุก)

๑๑. ปีขาล สัมฤทธิศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๑ พระยาจ่าแสนยบดี (เดช)

๑๒. ปีเถาะ เอกศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๑ พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร (เผือก) ภายหลังเปนพระยามหานิเวศนานุรักษ์

๑๓. ปีมะโรง โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๓ พระยานานาพิธภาษี (โต)

๑๔. ปีมะเส็ง ตรีศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๔ พระยารัตนโกษา (จีน) ภายหลังเปนพระยาเพ็ชร์พิไชย

๑๕. ปีมะเมีย จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๕ พระยาราชวรานุกูล (เวก) ภายหลังเปนเจ้าพระยาศรีธรรมาธิราช

๑๖. ปีมะแม เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๖ พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียร)

๑๗. ปีวอก ฉศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๗ พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชื่น)

๑๘. ปีระกา สัปตะศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๘ พระยาอนุชิตชาญไชย (พึ่ง)

๑๙. ปีจอ อัฐศก พระพุทธศักราช ๒๔๒๙ พระยามณเฑียรบาล (คง)

๒๐. ปีกุญ นพศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๐ พระยาธรรมสารนิติ (ตาด)

๒๑. บชวด สมฤทธิศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระยาเกษตรรักษา (นิล)

๒๒. ปีฉลู เอกศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๒ พระยาอิศรานุภาพ (เอี่ยม)

๒๓. ปีขาล โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยามหามนตรี (เวก) ภายหลังเปนพระยาอภัยรณฤทธิ์

๒๔. ปีเถาะ ตรีศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๔ พระยาสีหราชเดโชไชย (โต) ภายหลังเปนเจ้าพระยาสรวงศ์วัฒนศักดิ์

๒๕. ปีมะโรง จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยาพิไชยบุรินทรา (ฉ่ำ) ภายหลังเปนพระยากระลาโหมราชเสนา

๒๖. ปีมะเส็ง เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๖ พระยาไกรโกษา (เทศ)

๒๗. ปีมะเมีย ฉศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๗ พระยาเทเวศรวงศ์ วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน) ภายหลังเปนเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์ วิวัฒน์

๒๘. ปีมะแม สัปตะศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๘ พระยาวฒิการยดี (ม.ร.ว. คลี่) ภายหลังเปนเจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร

๒๙. ปีวอก อัฐศก พระพุทธศักราช ๒๔๓๙ พระยาราชวรานุกูล (อ่วม)

๓๐. ปีระกา นพศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๐ พระยาศรีพิพัฒน์ (หงส์) ภายหลังเปนเจ้าพระยาศิริรัตนมนตรี

๓๑. ปีจอ สมฤทธิศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๑ พระยาเพชรพิไชย (สิงโต)

๓๒. ปีกุญ เอกศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๒ พระยาอนุชิตชาญไชย (ทองคำ) ภายหลังเปนพระยาสีหราชฤทธิไกร

๓๓. ปีชวด โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๓ พระยาศรีสหเทพ (เส็ง) ภายหลังเปนพระยามหาอำมาตยาธิบดี

๓๔. ปีฉลู ตรีศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๔ พระยาทิพโกษา (หมาโต)

๓๕. ปีขาล จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๕ พระยาอภัยรณฤทธิ์ (บุตร)

๓๖. ปีเถาะ เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๖ พระยาเทพอรชุน (เจ็ก)

๓๗. ปีมะโรง ฉศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๗ พระยาอนุชิตชาญไชย (สาย)

๓๘. ปีมะเส็ง สัปตะศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๘ พระยาประสิทธิ์ศิลการ (สอาด) ภายหลังเปนพระยาสิงหเสนี

๓๙. ปีมะเมีย นพศก พระพุทธศักราช ๒๔๔๙ พระยาบำเรอภักดิ (เจิม) ภายหลังเปนพระยาเพ็ชร์พิไชย

๔๐. ปีมะแม นพศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๐ พระยาอินทรา
ธิบดีสีหราชรองเมือง (ม.ร.ว. ลย) ภายหลังเปนเจ้าพระยาอภัยราชา

๔๑. ปีวอก สัมฤทธิศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๑ พระยาสีหราช
เดโชไชย (ม.ร.ว. อรุณ) ภายหลังเปนเจ้าพระยาดินทรเดชานุชิต

๔๒. ปีระกา เอกศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๒ พระยาวิสุทธิ
สุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย) ภายหลังเปนเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

ในรัชกาลที่ ๖

๑. ปีจอ โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาไพบูลย์สมบัติ
(เดช บุนนาค)

๒. ปีกุญ ตรีศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๔ พระยามหานิเวศนา
นุรักษ์ (กระจ่าง บุรณศิริ)

๓. ปีชวด จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาอนุรักษ์
ราชมณเฑียร (ม.ร.ว. ปุ้ม มาลากุล ณอยุธยา) ภายหลังเปน
เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี

๔. ปีฉลู เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ พระยาเวียงใน
นฤบาล (เจ๊ก เกตุทัต)

๕. ปีขาล ฉศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาศรีวรวงศ์
(ม.ร.ว. จิตร สุทัศน์ ณอยุธยา)

๖. ปีเถาะ สัปตศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ พระยาราชนกูล
(อวย เปาโรหิตย์)

(อวย

๗. ปีมะโรง อัฐศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๙ พระยาอภัยรณฤทธิ์ (เชย ยมาภัย) ภายหลังเปนพระยามาภัยพงศ์พิพัฒน์

๘. ปีมะเส็ง นพศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ พระยาสีหราชเดโชไชย (แย้ม ณนคร) ภายหลังเปนเจ้าพระยาดินทรเดชานุชิต

๙. ปีมะเมีย สัมฤทธิศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๑ พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา ณอยุธยา)

๑๐. ปีมะแม เอกศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ พระยาธรรมจรรยานุกูลมนตรี (ทองดี โชติกะเสถียร)

๑๑. ปีวอก โทศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๓ พระยาญาณประกาศ (เลื่อน ศภศิริวัฒน์)

๑๒. ปีระกา ตรีศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๔ พระยาศรีธรรมาธิราช (เจิม บุณยรัตพันธุ์)

๑๓. ปีจอ จัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธิ สุทัศน์ ณอยุธยา)

๑๔. ปีกุญ เบญจศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ พระยานรเนตรบัญชากิจ (ลัด เศรษฐบุตร)

๑๕. ปีชวด ฉศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ พระยาสุวรรณศิริ (ทองดี สุวรรณศิริ)

ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๑ ปีฉลู สัปตศก พระพุทธศักราช ๒๔๖๘ พระยาบำเรอบริรักษ์ (สาย ณมหาไชย)

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนความเก่า
สำนวนที่ ๑
ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง

◎

นกคล้าขับคล้าตระเวนไพร
ไม้รังดอกร่วงเกสร
ตระแยกยานก้านเบี่ยดลมรบาย
นิจาเอ๋ยแม้ได้นุชนาฏ
จะดื่นโดยมาด้วยในไพรพนม
เก็บประดู่ลำดวนยมโดย
เหมือนกลิ่นวนิดายุพาพาล
สาวหยุดนางแย้มกาหลง
เกดแก้วพิกุลเปนพุ่มพวง
เห็นดอกรักเหมือนจะรักไม่ร้างพี่
ไปอยู่ด้วยขุนช้างเถื่อนเปนเพื่อนกิน
โอ้ไฉนใครหนอจะไปแจ้งเหตุ
แสนคนึงถึงนางทุกเวลา

คณายางจับต้นยางใหญ่
กระไนจับในรกราย
ใบสลอนบังแสงพระสุริย์ฉาย
นางกรายกิ่งกรายเมื่อต้องลม
ไม่นิราสแรมร้างภิรมย์สม
จะชวนชมเก็บช่อผกาการ
ลมโชยกลิ่นชื่นหอมหวาน
ขุนแผนแสนโศกซ่านกระสัลทรวง
พยอมพยงคู่ก็โรยร่วง
ดอกดวงหล่นกลาดดายดิน
ครั้งนี้หรือมาหน่ายเสียได้สิ้น
ไม่ถวิลกังวลถึงพิยา
ว่าพี่ร้างนคเรศมาเดิรป่า

....

(ฉบับขาด)

ครั้นออกจากป่าพนาวัน
ขุนแผนผู้ชาญฑหารกล้า

พอสุริยันเย็นลงย่ำสนธยา
จึงโอมอ่านคาถามหาสดมภ์พลาง

เสดาะใยดาลยานประตู เที่ยวค้นดูทั่วบนหอริทิหอขวาง
ฝูงทาสหลับกลาดนอกหอกลาง บ้างนอนครางวิปริตผิดกิริยา
ผ้าน่งย่งปนกับผ้าห่ม เนื้อนมผมดกปกประหน้า
ดูเห็นสมเพชเวทนา ถึงห้องนาริหนึ่งดูพิงชม
นอนอยู่บนเตียงกระจ้อยร่อย เอวบางร่างน้อยดูสวยสม
น้อยแน่งผิวเนื้อนวลนม ไรผมขำคมอยู่ในที
ดวงหน้าละม้ายคล้ายหน้าเทศ นวลแก้มการเกดลออศรี
หน้าเข้าคล้ายวันทองน้องรักพี่ หลากนักนางนี้จะเปนใคร
วงศวารว่านเครือข้ายขุนช้าง หรือญาติข้างวันทองเปนไฉน
จะว่าเมียขนช้างก็ผิดไป นวลเจ้ายังไม่ต้องมือชาย
จำจะปลุกให้เจ้าลุกขึ้นไต่ถาม จึงจะแจ้งเนื้อความดังใจหมาย
สั่งพรายพรายก็วางให้นางคลาย พลางร่ายมนต์เข้าเคล้าคลึงชม ฯ
◎ คราน้นนางแก้วกิริยา นิทรา ....

(ฉบับขาด)

พี่ลอยชมตามอารมณ์ประสารัก ลักจูบลูบน้องต้องติดใจ
เจ้าต้องมนต์นอนหลับสนิทอยู่ แก้วตาหารู้สึกตัวไม่
โทษพี่ผิดแล้วขออไภย จงบอกให้พี่ประจักษ์สักสองคำ
เจ้าเปนอะไรกับขุนช้าง พี่ขอพูดด้วยนางทองร้อยน้ำ
หรือว่าเมียชู้ค่อยุปถัมภ์ เจ้าอย่าอำบอกพี่ไปแต่ตามจริง ฯ

◎ เจ้าแก้วกิริยาได้ฟังถาม
มั่นแม่นขุนแผนแล้วจริงจริง
วิทยาอาคมก็หนักหนา
สิธุระประสงค์ข้างวันทอง
ครั้นจะมิโอนอ่อนผ่อนคำ
ให้ครั้นคร้ามขะขามใจ
อนิจจาคิดมาเปนน่าหัว
แล้วยอข้าว่าเหมือนเจ้าวันทอง
อันข่มขืนหรือจะเอาไปเทียมแก้ว
ข้าเจ้ามิใช่เปนผัดี
ตัวข้าเปนลูกท่านโศกโขไทย
บิดาต้องโทษโปรดให้จำจอง
เปนต้นเงินตราสิบห้าตำลึง
ซื่อแก้วกิริยาข้าตกไร้
◎ อนิจจาเห็นหน้าเจ้าพี่สงสาร
แต่เงินสิบห้าเท่านี้
เปนบพเพนิวาสพาสนา
ขอฝากรักพี่ไว้ในน้อง
ว่าพลางถอยถดเข้ามาใกล้
ลูบหลังสั่งรักด้วยไมตรี
นางนิ่งนึกตรึกความแล้วนั่งนิ่ง
จะมาตามช่วงชิงเจ้าวันทอง
อาจใจมาเที่ยวยกเล่นทกห้อง
นี่ลัดแลงหลงห้องเข้ามาไย
ถ้าขัดแค้นก็ทำเหตุใหญ่
แล้วยอกว่าข้ามิใช่เจ้าวันทอง
หลงตัวแล้วมิหนำซ้ำหลงห้อง
แสร้งซร้องสรรเสริญให้เกินดี
ฉันรู้แล้วว่าน้องน้อยศักดิ์ศรี
ฉันนี้เปนทาสเจ้าวันทอง
ต้องเร่งพินัยเงินสิบสอง
จึงพาน้องมาขายฝากไว้
ครึ่งปีหนึ่งแล้วยังหาไถ่ไม่
รู้แล้วเชิญท่านไปอย่าฆ่าตี ฯ
มาตกยากช้านานไม่พอที่
ตกนักงารพี่จะช่วยน้อง
ชักพามาพบเข้าในห้อง
พี่จะครองแก้วตามิให้ราคี
อย่าสูญใจเหมือนเจ้าได้เอนดูพี่
ฤดีบ่นบ่วนอยู่รวนเร ฯ

◎ นางแก้วค้อนควักแล้วผลักเสีย ใครเปนชู้เมียอย่ามาเลียมเล่ห์
ว่ารักน้องประยุทธเห็นสุดคะเน อย่าแต่งเล่ห์ล่อลวงผิดท่วงที
ท่านเปนไทยหรือจะมาประทาส ไม่สอาดโอ่เอี่ยมเทียมศักดิ์ศรี
จะแก้แค้นแทนกันนั้นตามที ท่านผู้ดีต่อดีเขาจะทำกัน
ข้างข้าเจ้านี้ต้องการอะไร จะมาพลอยใครผายผัน
ธุระท่านมีอยู่เปนสิ่งอัน จะมาพลอยพัวพันข้าเจ้าไย ฯ
◎ ขุนแผนจึงว่าอนิจจานะน้อง พี่จะรักวันทองนั้นเปนข้อใหญ่
ชั่วดีเจ้าก็รู้อยู่เต็มใจ ขุนช้างเจ้ากรรมทำให้มาทดแทน
บุญแล้วพยแก้วกิริยา เจ้าแก้วตาพี่รักเจ้าเหลือแสน
พี่ดีใจยิ่งกว่าได้วิมานแมน แสนสุดสวาทพี่ไม่แรมวัน
อิงแอบแนบน้องประคองพุ่ม อุ้มชี้นบนตักแล้วรับขวัญ
เจ้าเหมือนหนึ่งยาทิพย์อันเย็นครัน ช่วยร้อนที่กระสัลในน้ำใจ
นางแก้วผลักไสไอ้ฉันนี้ อย่าพาทีน้องยังหาเชื่อไม่
เลือกว่าเอาแต่เพราะเสนาะใน แต่พอได้ก็โผไปลอยลิบ
ที่นั้นนางแก้วกิริยาตั้งตาคอย ข้างท่านก็ลอยไปหายฉิบ
ชแง้ไปล่าเผ้าท่าตาไม่พริบ เพื่อนเขาจะกระซิบกันนินทา
แต่เปนกรรมแล้วมิหนำซ้ำให้เหม็นสาบเล่า ใจเบาเชื่อลมสมน้ำหน้า
จะขายผ้าเท้าท่านบิดา ทั้งมูลนายเขาจะว่าให้ช้ำใจ ฯ
◎ ขุนแผนว่าน้อยหรือถ้อยคำ หวานฉ่ำน้ำผึ้งไม่เปรี้ยวได้
มาหวานวับขับจิตต์ติดน้ำใจ ชายใดได้ฟังเห็นจะหลงลม

แล้วแก้เงินสิบห้าออกยื่นให้ สิ่งหนึ่งสิ่งไรของเสร็จสม
ไม่ลวงล่อข้อนั้นอย่าปรารมภ์ เชยชมแก้เครื่องเปลื้องจากกาย
ห้อยไว้ข้างฝาแล้วคว้ากอด สวมสอดด้วยความรักไม่เหือดหาย
จะหยิกข่วนผลักไสไม่ห่างคลาย พลางชิดติดกายแนบนวลนาง
พอพระพายชายโชยโรยริน พุ่งกลิ่นมาลาที่หน้าต่าง
ริ้วริ้วปลิวชายสไบนาง จันทร์แจ่มกระจ่างอยู่พรายพราย
เรื่อเรื่อไรไรอยู่ในเมฆ ดาวช่วงดวงเอกรับเดือนหงาย
ดาวฤกษ์เบิกเมฆอยู่คล้ายคล้าย พระพายเย็นเยือกเย็นเปนลมลาง
หอมระรินกลิ่นแก้มแกมกลิ่นดอกไม้ กอดขยุบลูบไล้ไม่ไกลข้าง
รสรักแล่นทั่วสรรพางค์ ต่างคนต่างมีผาสุกใจ ฯ

◎ ขุนแผนยืนอยู่ดูหอขวาง ของขุนช้างสร้างขึ้นไว้ใหม่ใหม่
หอนั่งตั้งฉากตลอดไป กระจกใสใส่อย่างยี่บุ๊นกลาง
รูปฝรั่งนั่งไพล่ในกระจก แล้วแขวนนกโนริที่หน้าต่าง
ดูฝรั่งตั้งตาชำเลืองนาง เหมือนอย่างคมค้อนงอนตละเปน
ใครหนอช่างฉลาดมาวาดเขียน แวะเวียนพูดพลางทางลูบเล่น
เปิดหน้าต่างเผยรำเพยเย็น ฝูงหญิงนอนเปนอันดับมา
แล้วเสด็จใบยานดังดาลไข ย่างเท้าเข้าไปในเคหา
อรรจกลับวับแวมแจ่มตา เห็นม่านปักลักขณาคนึงใจ
ผินหน้าผมอเจ้าวันทอง น้องผมอน้องพี่จำได้
ปักชั้นช่องหิมวาไลย เปนเขาใหญ่ไกลลาสดังเงินยวง

ป๊กเปนฝูงนางกินรา ลอยล่องพ่องพ้าชมเขาหลวง
ต้นไม้รายช่อช้อยห้อยดอกดวง บานตูมพุ่มพวงร่วงกลิ้โรย
น่ารักชนิ้ที่ร่ายไม้ ลิงไล่ลูกน้อยห้อยตัวโหย
ลมพัดตระบัดโบกโบย ค่างโปรยใบยางเหมือนอย่างเปน
น่ารักป๊กเปนไม้น้าริผล นวลหน้านฤมลน่าชมเล่น
วิทยามาชมทุกเช้าเย็น เนื้อนมชมเล่นเหมือนเปนจริง
งามฝูงยูงทองป้องบิ๊กรำ กิเลนเล่นน้ำนำนรสิงห์
ดูไหนก็ลไมลม่อมจริง ยิ่งพิศยิ่งเพลินจำเริญใจ
จะชมม่านช้านักก็จักช้า พลางเดิรเข้ามาหาช้าไม่
ตัดสายม่านน้องลงกองไว้ ด้วยอาไลยน้องวันทองนัก
มาถึงม่านกั้นชั้นสอง นึกผมอน้องวันทองป๊ก
เจ้าพี่เอ๋ยน่าชมนัก เจ้าช่างป๊กเปนรูปพระยาครุฑ
กางกรโอบอุ้มแก้วกาก้ สู่ต้นไม้ ฉิมพลีอันสูงสุด
เข้าสู่สถานพิมานครุฑ แสนสุดสวาทนาฏกาก้
ป๊กเปนวาริสินัดร เงือกงูมังกรสลอนมี่
นำคู่ลอยล่องท่องวาริ กุมภิล์มัจฉาปลาหน้าคน
ฝงนาคฉลากฉลามตามโลด ช้างน้ำโดดขึ้นชลพ่น
อรหันต์กางป๊กกระพือชล ... ...

(หมดฉบับเท่านี้)

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ความเก่า

สำนวนที่ ๒

ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง

◎ คราขุนแผนแสนสนิท อันรุ่งฤทธิ์รังสีไม่มีสอง
บำราสร้างห่างโฉมเจ้าลาวทอง ให้ตริตรองตรึกตรมอารมณ์รอน
ยามนอนก่ายกรเกยนลาต เสียวสวาทลาวทองฤทัยถอน
โอ้ทำไฉนจึงจะได้มาแนบนอน แต่อาวรณ์วิเวกวังเวงทรวง
นอนเดียวเปลี่ยวใจอยู่ในห้อง น้ำเนตรนองนิ่งนึกคนึงห่วง
โอ้น้องแม่มาหมองมามัวทรวง ที่ไหนดวงสดาพี่จะมีสเยย
ป่านฉนี้แก้วพี่จะโศกแสน จะนอนแน่นแนบนิ่งเหนือเขนย
ถ้าเจ้าอยู่จะได้ชูชมสเยย มาละเลยแล้วโอ้อนิจจัง
อนิจาช่างกะไรอ้ายขุนช้าง ฉะใจจางเมามิดแต่โมหัง
ให้ขุ่นแค้นเคืองจิตต์คิดพวัง จนคลุ่มคลั่งลุกออกมานอกชาน
ชมเดือนพอให้เชือนอารมณ์ชื่น รวยรินลิมมิ่งวิมลสมาน
พระจันทรจรแจ่มจักรพาฬ ดาวตระการเด่นดูระดะดวง
ดูเดือนเสียดายกระต่ายแต้ม เดือนแรมดาวรายระรบร่วง
เหมือนขุนช้างอิจฉาสุดาดวง ดาราร่วงเหมือนเรานิราสร้าง
คิดถึงเรื่องแล้วให้เคืองอารมณ์แค้น หนักแน่นอัดอั้นอางขนาง
มิ่งทำกูหมายว่ากูจะละวาง จะตามล้างให้ระยำจนหนำใจ

แต่วันทองน้องรักดังแก้วตา
นี่ลาวทองของกูได้มาไว้
ดีแล้วเปนไรอ้ายขุนช้าง
ไม่ควรชังวันทองไปหมองชัง
โอ้โอ้วันทองของพี่เอ๋ย
โมโหหึงส์ดึงดันจนเด็ดรัก
ห้ามเจ้าเจ้าก็ตามทรามถวิล
คิดถึงวันจากให้อาไลยละเลิง
น่าเอนดูแต่เจ้ารู้ปรนนิบัติ
ทั้งชั้นเชิงชิดชมไม่ชิงชัง
อันการแต่งแล้วก็ดีไม่มีลบ
น้ำใจเจ้าเล่าก็รักพี่หนักจริง
ทั้งอิเถ้าหัวดกอ้ายอกขน
กล้าทำก็กรรมของมึงเอง
กูจะพาแต่น้องวันทองหนี
แม้ยิ่งตามออกไปพอไกลเมือง
เคืองแค้นคลายคิดถึงลาวทอง
จึงเรียกทนายมาสั่งพลัน
ให้ไปพึ่งพระหมื่นศรีเสาวราช
อันตัวของข้าจะลาไป

เมื่อมึงปราถนาก็ยอมให้
ยังส่อให้ต้องติดอยู่ในวัง
คิดพลางทางแค้นถึงความหลัง
แค้นคั่งคลั่งคลุ้มกลับกลุ้มรัก
ไม่ควรเลยอนิจาตกปลัก
เพราะหาญหักหุนหวลจึงชวนเชิง
ประมาทหมื่นอาคมคารมเหลิง
เพราะกระเกริงจึงต้องกรากอยู่กรุงกรัง
เมื่อกำดัดยังไม่หน่ายสวาทหวัง
อุส่าห์นั่งนวดพันเจ้าหมั่นจริง
ขยันครบล้ำเลิศประเสริฐหญิง
นี่ประวิงเพราะแม่มันแปรเอง
มันเห็นว่ากูจนจึงข่มเหง
นี่หากเกรงพระองค์ผู้ทรงเมือง
ให้คดนั้นลือระบือเลื่อง
จะกลับเยืองย้อนชัฎสกัดพ่น
ตริกตรองจนย่ำพระสริย์ฉัน
พร้อมกันถวายหน้าทั้งข้าไทย
กับหมื่นไวยวรนาถนั้นจงได้
จงช่วยเอาใจใส่ท่านมารดา

สั่งพลางไปเร็อนท่านมารดร
ยอกรทั้งสองเหนือเกศา

กัมกรายกับเท้าท่านมารดา
แล้วแข้งกิจจาแต่จริงไป

อันลูกกับอ้ายขนช้างล้าน
จะล้างผลาญกันลงให้จงได้

บัดนี้ลูกมาจะลาไป
ตระเตรียมการไว้ทุกสิ่งแล้ว

แม่จงพาข้าไทยไปจากบ้าน
อยู่นี่จะรำคาญด้วยลูกแก้ว

สู้ตายลูกไม่ไว้มันแล้ว
ช่วยอวยพรลูกแก้วให้จงงาม ฯ

◎ ครานั้นทองประศรีผู้มารดา
ได้ฟังลูกว่ารำพรรณห้าม

พ่อยอดรักของแม่อย่าหมิ่นความ
เมื่อวันทองสีเขาตามขนช้างไป

จะต้องการอะไรกับวันทอง
มันเปนสองใจแล้วไม่เลี้ยงได้

คนสองน้องแชกตามมันใย
สองใจชั่วอัปมงคล

อันหญิงงามเหมือนจามรีพราย
สู้ตายมิให้ซึ่งขนหล่น

ชายอื่นมิให้ชื่นสวาทปน
ประกอบกลว่าเปนแก่นกสัตรี

ตัวเจ้าดังเผ่าสิงหราช
มันชาติอุลามกเร่งหกหนี

พระทรงภพโปรดเลี้ยงถึงเพียงนี้
ชาวบุรีเลื่องฟุ้งในกรุงไกร ฯ

◎ ครานั้นขุนแผนแสนสนิธ
นึ่งคิดคำแม่แล้วแก้ไข

ที่จริงนั้นวันทองไม่สองใจ
ซึ่งชั่วไปทั้งนี้เพราะมารดา

อิเถ้าศรีประจันมันเปนเอง
แนะนำทำเพลงให้เข้าหา

ขุนช้างจึงหากอหังกา
เข้าไขว่คว้านางถึงจนตกเตียง

อิเถ้าแม่แร่เข้าไปติลูก
วันทองน้องขยับจับมิดเมียง
ลูกรู้เพราะหนังสือของสายทอง
ถึงกระนั้นก็ลูกไม่จงใจ
ซึ่งมันทำให้พลัดกับลาวทอง
จนห้ามเผ้ามิได้เผ้าพระทรงยศ
เจ็บอกลูกหนักแล้วนะมารดา
ลูกไม่ย่อท้อต่อสงคราม
ลูกได้ยิ่งยอดปรอทเพ็ชร
เช่นชาติมันพันหนึ่งลูกไม่เกรง
หน้าอ้ายตุ่นขุนช้างนี่นะแม่
มิแต่จะกอดหมอนนอนร้องไป
◎ ทองประศรีได้ฟังซึ่งน้ำถ้อย
ร้องไห้น้ำหมากขากฟูมฟาย
จะว่ากระไรไม่ออกสอื้นอึก
แข็งใจเอามือเช็ดน้ำตา
แต่ลูกกูอายุให้ยืนนาน
ทั้งพระเวทเรืองเดชเดโชไชย
พรแม่ตั้งใจให้จริงจริง
ให้มีชัยแก่หมู่ปัจจามิตร

ว่าดูถูกทำผัวขนหัวเสี่ยง
อียายแม่เข้าเคียงยุดมิดไว้
สอดบอกข่าวน้องหาเว้นไม่
เดียวนี้ไปจะแก้เผ็ดอ้ายคนคด
ลูกจะขอตอบต้องให้ตามบท
ก็เพราะอ้ายคนคดมันคิดความ
โปรดเกศาเถิดแม่อย่าหักห้าม
อ้ายขุนช้างติดตามก็ไม่เกรง
ย่อห่อนเข็ดขามใครจะข่มเหง
แต่เพียงต่อยคนละเข่งจะวิ่งไป
มันจะแร่อาจตามไปถึงไหน
ตีอกร่ำไห้กว่าจะตาย ฯ
จะจากลูกน้อยแม่ใจหาย
อวยพรลูกชายทั้งน้ำตา
ตามที่พ่อจะนึกเอาเถิดหวา
แล้วแช่งว่าขนช้างให้ตายไป
ประเสริฐดังพระอวตารประสิทธิ์ให้
ให้อ้ายขุนช้างพ่ายแพ้ฤทธิ์
จะนึกสิ่งใดให้สำเร็จกิจ
พรแม่ประสิทธิ์ให้ลูกยา ฯ

◎ ขุนแผนรับพรแล้วก้มเกล้า ยกเท้าแม่ทูลเหนือเกศา
ประทักษิณมัสการซึ่งมารดา แล้วลีลามาหอพระสี่กร
จึงจดเทียนประทีปชันชโย ยบผาผกาเกสร
เอาหนังราชสีห์อันบวร ปูซ้อนเชือเชิญซึ่งเทวา
นุ่งขาวห่มขาวสมาธิ ตั้งสติร่ายถูกพระคาถา
ครบร้อยแปดคาบด้วยศาสตรา ปฏิมารูปปลุกก็ลุกครัน
เข้าสังข์บูชาพระหริวงศ์ น้ำกุหลาบอายสรงเกษมสันต์
จึงเอาขันสำริดน้ำสรงนั้น มาลงยันต์เจิมกระหม่อมด้วยยินดี
ล้างหน้าแล้วว่าอธิษฐาน กราบกรานขอพรประเสริฐศรี
จึงสั่งให้ข้าวผูกพาชี ฤกษ์ดีแต่งตัวด้วยเร็วพลัน
นุ่งยกดวงแย่งระยับเยี่ยง เข็มขัดเพียงดังแกล้งประสมสัน
ชั้นในย้อมว่านประทับยันต์ ชั้นนอกนั้นอัตลัดสพักทอง
คาดเจียรบาดเทศแล้วเหน็บกฤช ดังชวากล้าฤทธิ์เรืองสยอง
สังวาลกุดั่นสุวรรณกรอง ประคำทองตุ้มปีอาจารย์ลง
แล้วจับเครื่องบวงสรวงสังเวย ตามเคยเครื่องต้นต้องประสงค์
สายสิญจน์ธูปเทียนเจียนประจง ฉัตรธงเพดานเอาส่านทำ
ใส่แหวนต่างต่างกระจ่างวาม สง่างามดูประดิษฐ์พิจิตรขำ
โพกประเจียดประจุเครื่องประจำ ภควำใส่ยอดมงคลดิ
กัมพัสพำพันยันอ่านเวท สังเกตคอยฤกษ์ประเสริฐศรี
พอได้ศุภฤกษ์จรลี ขึ้นพาชีเข้ามนต์เรียกพูตพราย

ปลอดทั้งทักทินยมขัน
เหลาเหล็กผีหลวงพันห่วงร้าย
มิดฝานว่านยาทาผีปาก
ตั้งจิตต์บริกรรมภาวนา
ถึงหนองจรเข้เพลาค่ำ
แล้วมาถึงบ้านพลับมิทันนาน
◎ จึงตัดไม้ท้าศาลเพดานดัด
ติเหล็กไฟจุดธูปเทียนพลัน
วงด้ายสายสิญน์โฉลนทวาร
เอาผ้าผืนเครื่องทั้งนั้นมา
ปลุกเยกชุมนุมเทวดา
อาราธนาเทวดาทุกตำบล
อินทราเทวดาศศิธร
รามสูรอรชุนแลพระพาย
ทั่วทั้งสิบหกห้องสวรรค์ชั้นฟ้า
ลำเนาหนองคลองห้วยกรวยโกรกเกริน
ปู่เจ้าจอมภูผาป่าอ้อแดง
ทั้งพระกาลองครักษ์หลักเมือง
แล้วตั้งความสัตย์อธิษฐาน
ขุนช้างมิได้อยู่ในทางธรรม์

ห่วงเฉียงโชคชั้นตวันฉาย
เร่งพรายหน้าหลังกำบังมา
ออกจากบ้านตรงเข้าดงป่า
ตัดมาดงห้วยหนองตะพาน
ให้ม้ากินหญ้าน้ำเกษมสานต์
ใกล้บ้านขุนช้างเข้าฉับพลัน ฯ
พลับตรนั้นทำมาสรรพสรรพ์
เอาเครื่องพลีนั้นออกบูชา
แปดด้านแขวนยันต์ทุกทิศา
โอมอ่านฤทธาอาคมมนต์
ให้ชอุ่มมืดฟ้ามัวฝน
จอมสกลอิศเรศรแลนารายณ์
ทินกรเวสสุกรรมวรุณฉาย
ขอถวายกรน้อมประนมเชิญ
อิกรุกขาคิรีเขาเขิน
เถื่อนเถินยีศาจพระทรงเมือง
เจตคุกเรืองแรงฤทธิ์ลือเลื่อง
ขอเชิญมารับเครื่องพลีกรรม์
จงเป่นทิพย์พยานประเสริฐสรรพ์
สหายกันมันคิดประทุษร้าย

เอาภรรยาของข้าไปชมขวัญ
มิเมียใหม่ได้มาไว้แนบกาย
เสียดส่อต่อเติมเอาความทล
แล้วมิหนำซ้ำให้เอาเมียไป
วันนี้ข้ามาจะตอบแทน
แม้ข้าไม่อยู่ในสัจจัง
ถ้าข้างขุนช้างกระทำผิด
เทวาอารักษ์อย่าเข้าใคร
◎ ครานั้นเทพาอารักษ์
ผิภตโขมดมารยา
ปรึกษากันครั้นเห็นว่าขุนช้าง
ทำลายสหายคิดร้ายกัน
มั่งมิเงินทองเสียเปล่าเปล่า
ดีแต่จะกินเหล้าแล้วเมาอึง
แต่คุ้มเกรงรักษามาไม่น้อย
ให้สมอ้ายขี้ตีดขี้มีดเมา

◎ ขุนแผนแสนเสิศประเสริฐฤทธิ
ปลุกฤทธิ์สิทธิเดชด้วยเวทมนต์
จึงดูนิมิตเมฆฉาย
ขาวช่วงดังดวงจินดาดี

ซึ่งข้อนั้นข้าก็ดับโมโหหาย
ยังป่องร้ายคิดทำให้จำไกล
นเรนทรศรพิโรธไม่เผ้าได้
ปักสดิงอยู่ในนิเวศน์วัง
ความแค้นแก้ผีดขุนช้างมั่ง
เชิญสังหารชีพอย่าได้ไว้
ขอให้สำเร็จกิจข้าจงได้
ใครชั่วก็ให้ประจักษ์ตา ฯ
สิทธิศักดิ์ศาจแกล้วกล้า
ซึ่งมารับสังเวยพลีกรรม์
โหดร้ายใจจางโมหันธ์
เอาเมียเกลอนั้นมาเคล้าคลึง
ไม่ตอบแทนคุณเราสักนิดหนึ่ง
เข้าของหน่อยหนึ่งไม่ถึงเรา
คราวนี้จะต้องปล่อยตามที่เขา
จะคว้าหาเมียเปล่าไม่รู้ตน ฯ
ดังอาทิตย์แจ่มแจ้งกระจ่างหน
เอิกเริกฤกษ์ยนได้ท่วงที
ดูกายผิวผ่องลอองศรี
เปรมปรีดิ์สำอางกระจ่างใจ

ขยับผ้าพันขนขี่ม้า
ถึงขอบเขตเรือนเข้าทันใด
สกดพวกข่าวเผ้าประตู
ทั้งตัวพันอินท์พัทธยา

◎ ครานั้นนางพรายของขุนช้าง
เล็ดลอดสอดมองระมัดไภย
บอกกันว่านั่นแน่ขุนแผน
ทำจริตยิดเยื้อนชิงกายา
สูงดำทมนย์นักน้ำมัน
คว่างทิ้งวิ่งเรี่ยนปลายรั้ว
อีคนหนึ่งถลึงห้อยหัวเดิร
คึกคึกดังจะแผดแผ่นดินขม

◎ ครานั้นขุนแผนแสนสท้าน
เห็นนางพรายรยุกยุกยัน
จึงแก้เข้าหอมที่ย้อมว่าน
ซัดพรายขุนช้างในทันที

◎ นางพรายขนช้างสิ้นทั้งห้า
ต่างล้มลุกจนซุกซนไป
เห็นหนุ่มน้อยหน้านวลชวนชม
จึงแปลงกายให้เหมือนนางชาววัง

พลายกุมารนำหน้ามาไสว
ขุนแผนตั้งใจภาวนา
คุดคู้บ่นเพ้อเลมอด่า
เลมอชักตุ้งก่าคว้าเหล็กไฟ ฯ
ทั้งห้านางระวังวิ่งไสว
แลไปเห็นคนขี่ม้ามา
แล้วล่วงแล่นเล็ดลอดละเลิงร่า
ให้หน้าตาพิลึกสพึงกลัว
บ้างชี้นบนต้นหว้าแล้วห้อยหัว
จับตัวให้ได้อ้ายคนคม
สูงเกินปลายไม้สยายผม
อ้าปากพ่นลมดังไฟกัลป์ ฯ
ปริชาชาญพริ้งเพริศประเสริฐสรรพ์
กิดกันวงวิ่งเปนสิงคลี
โอมอ่านพระเวทประเสริฐศรี
ดังอสนีฟอนฟาดจะขาดใจ ฯ
ดังต้องสายฟ้าไม่ทนได้
ยืนชี้นต้นไม้หักใบยัง
ศาสตราอาคมของเขาขลัง
เดิรแอบแยบยังกะทั่งไอ

แฝงตนแล้วถามด้วยความดี ค่ำมืดบ่านี้จะไปไหน
ประทานโทษเถิดหม่อมนี้ชื่อไร มาประสงค์สิ่งใดทนงนัก
ชั่งไม่กลัวกองตระเวนที่เกณฑ์เที่ยว ฉันเปนเสียวใจกลัวแทนหม่อมหนัก
แล้วอย่าแค่นว่าฉันข้อนแสนงอนทัก เพราะว่ารักดอกจึ่งห้ามด้วยความกลัวฯ

◎ ขุนแผนได้ฟังซึ่งแยบยล น้อยหรือกลตรึกพลางทางยิ้มหัว
แต่น้องเปนนางในยังไม่กลัว ตัวพี่นี้เปนชายจะเกรงไย
พี่ขอถามเจ้าบ้างอย่าอางขนาง ทั้งห้านางนี้น้องอยู่กรมไหน
แม้ประทานจะสนองให้ต้องพระไทย ไม่อาไลยจานทองสักนิดเลย ฯ

◎ น้อยหรือกลแยบยลมาลวงหญิง ชั่งจัดจริงจบเจียวแม่เจ้าเอ๋ย
ใครหลงลิ้นก็จะลอยเปนลมเลย ถ้าเชื่อเชยชมแล้วก็ชวนเชิง
แต่อย่างฉันนี้หรือสมเปนข้าหลวง อย่าติล่วงเล่นลิ้นให้ลานเหลิง
ไม่รักเปนชาววังกลัวหลังเบิ่ง จะอยู่ละเลิงเล่นข้างนอกตามสบาย
ถึงต้องติดเปนข้าท่านขุนช้าง ก็เหมือนอย่างตัวเปล่าอยู่แหล่หลาย
แม้ว่ายอมตามหม่อมกลัววุ่นวาย เหมือนทำกรรมใส่กายไม่ต้องการ
มาประสงค์สิ่งใดจะใคร่รู้ จึงมายั้งหยุดอยู่ประตูบ้าน
ถ้าขุนช้างมาเห็นมิเปนการ เชิญท่านกลับไปอย่าได้ช้า ฯ

◎ พี่ขอบคุณแล้วที่ข้อรำพรรณแถลง เจ้าไม่แจ้งจิตจงจำนงข้า
พี่จะเล่าให้เจ้าฟังแต่หลังมา ขุนช้างกับข้าเปนมิตรกัน
บัดนี้เขาพาเจ้าวันทอง เมียของพี่ไปไว้ชมขวัญ
เสียน้ำสบถคิดคดกัน มาวันนี้พี่หวังจะแทนทด

จงหลีกให้พ้นเข้าไปหน่อยเถิดนาง
เกรงอะไรกับอ้ายทรยศ
สามิภักดิ์ต่อนายได้ยากเย็น
อดนอนเดินนั่งระวังทาง
นึ่งจนใจด้วยเปนข้าเขาข้างนั้น
จะให้แต่นั่งผัดพักตร์ยักหน้านวล
แย้งน้ำมันมิให้หมองกระเหม่าม่อย
กระจกแหนบก็จะแอบให้กันไร
◎ คราน้นนางพรายได้ฟังคำ
นั่งไหว้ทำซม้ายเมียงมัน
ด้วยน้องสิอยู่กับท่านขุนช้าง
ซึ่งเมตตาว่าจะพาไปเชยชิด
แต่ท่านขุนช้างได้เลี้ยงมา
เห็นเปนตัวน้องนี้เนรคุณ
อันซึ่งขุนช้างทุจริต
จะให้ซ้ำพร่ำโทษท่านเลี้ยงมา
◎ ขนแผนเห็นว่าจะช้าที
เจ้าจะยับนะขยับเสียให้ไกล
ว่าแล้วขุนแผนแสนประเสริฐ
เท้าถีบเปิดทวารทั้งสามชั้น ล

อย่ากีดขวางเลยน้องมิต้องขยถ
นึ่งพึงดเพราะเจ้าทั้งห้านาง
ใช้เช่นนี้เห็นเปนผิดอย่าง
ใช้นางอย่างนี้มิสมควร
ถ้าผูกพันกับพี่จะสงวน
เชยชวนเจรจาสำราญใจ
อกไม้สอยส้นงาจะหาให้
จะถึงใจทั้งกระแจะน้ำมันจันทน์ ฯ
ชั่งคมขำแซมสอดทุกสิ่งสรรพ์
เชิงหม่อมว่านั้นเห็นสุดคิด
จะวิ่งวางหนีตัวกลัวความผิด
ก็ควรคิดขอบข้อประคองคุณ
ไม่ควรเลยที่ข้าจะหันหุน
ต่อท่านขุนช้างที่เลี้ยงมา
ชอบผิดนั้นไม่รู้ที่จะว่า
ตัวข้าไม่ทำเปนกรรมไป ฯ
ก็คลายคลี่เข้าซัดไม่ปราไสย
กลัวออกไปพ้นทางอย่าขวางกัน
เสดาะเบิดกลอนถอนประตูลั่น
สั่งให้พรายนั้นเร่งเข้าไป

เที่ยวดูผู้คนทุกตำแหน่ง แอบแฝงหลับตื่นเปนไฉน
คนมีมากน้อยสักเท่าไร ดูให้สิ้นสุดแล้วกลับมา ฯ

◎ พรายกุมารรับคำขุนแผนสั่ง ไม่รอรั้งวิ่งแข่งกันขึ้นหน้า
ประเดี๋ยวหนึ่งถึงเรือนศรพญา เคหาใหญ่อยู่ประตูกลาง
นอนหลับด้วยกันกับภรรยา กลับหัวลงมาอยู่ข้างล่าง
เอากั้นเมียต่างหมอนแล้วนอนคราง ดูกับขุนช้างก็คล้ายกัน
พรายกุมารเล็ดลอดเที่ยวสอดดู เห็นพวกเฝ้าประตูจับหัวสั่น
อีกเหล่านั่งยามทั้งสามชั้น ชวนกันนับคนแล้ววิ่งมา
ถึงจึงไหว้บอกกับขุนแผน ข่าวเขาเฝ้าแหนอยู่แน่นหนา
ทั้งสามชั้นพร้อมกันคอยตรวจตรา ชั้นละสิบห้ากำลังนั่งกองไฟ
เรือนทาสรายกลาดรอบรั้วทึบ พร้อมสพรึบล้อมเรียงรอบเรือนใหญ่
บ้างเล่นหมากรุกสนุกไป มันตรวจตรากันไม่ให้หลับนอน ฯ

◎ ขุนแผนแสนเลิศประเสริฐฤทธิ์ ไม่วางจิตต์พร่ำสั่งกระซิบสอน
จึงกลับเข้าไปชักสลักกลอน สกดให้นอนหลับใหลไปทุกคน
แต่บันดาผู้คนของขุนช้าง อย่าได้ว่างเว้นเลยสักแห่งหน
ขนให้สิ้นอย่างทั้งล่างบน จนสุนัขก็อย่าให้ลืมตา ฯ

◎ คราน้นนางพรายกุมารทอง ต่างคนองกรายไหว้แล้วย่ายหน้า
วิ่งดังลมพัดสยัดพา มาทำดังว่าสิ้นทั้งปวง
ข่าวไพร่ชายหญิงที่ทำการ ข้างโก้งโค้งคลานเหงาหลับง่วง
เลมอไลมไปว่าโขมยล้วง ยุดหน่วงไม้พลัดซัดโยยเมีย

มะเขืองเลมอชื่นโก้งโค้ง
คลำล้วงกะโปรงว่าโพรงเหี้ย

โรงเจ๊กลูกเล็กไว้หางเบี้ย
เลมอร้องหาเตี่ยอยู่รอบเรือน

บ้างโดดเลมอว่ายกกร่ำ
ลอยยกน้ำครำถลำเยื้อน

วิปริตผิดเพื้อไปทุกเรื่อน
พื้นเพื่อนงวยงงด้วยภูตพราย ๆ ยาย

◎ คราน้นขุนแผนแสนสนิธ
แค้นคิดเกรี้ยวกราดด้วยมาดหมาย

ครั้นสั่งกุมารภูตพราย
ทำคนทั้งหลายให้นิทรา

บ้านขุนช้างเงียบเชียบสงัดเสียง
หลับกายรายเมียงไม่เงยหน้า

ชื่นม้าผันแปรแลมา
ชมเขตเคหาของขุนช้าง

ขอยนอกน้นเรือนศรพญา
สอาดตาภูมิฐานกว้างขวาง

ผ้คนนอนกรนเลมอคราง
ดพลางทางนึกอยู่ในใจ

รุ่งพรุ่งนี้แล้วอ้ายขุนช้าง
จะกอดหมอนนอนครางน้ำตาไหล

วันทองตามมันมาเปรมใจ
วันนี้จะได้เห็นหน้ากัน

ชื่ม้าเที่ยวดูมาถ้วนที่
ยมีใครทักเธอเพื้อฝัน

มาถึงเรือนใหญ่ขุนช้างพลัน
ผินผันหน้าตรงเข้าหัวนอน

ลงยันต์ชีดม้ายังตาคน
เข้ามนต์ลูบหลังแล้วสั่งสอน

ให้สิหมอกเข้าซอกอยู่เร้นซ่อน
อดนอนแอบยังระวังตัว

สั่งพรายให้ประจำเจ้าขุนช้าง
ทั้งอีนางวันทองคนองผัว

เราปลุกจึงลุกออกจากตัว
อย่าให้เงยหัวทั้งข้าไทย

จึงจุดเทียนสกดเข้าติดเสา
ผีเย่าเผ้าเรือนไม่อยู่ได้

ขุนแผนกำราบปราบไป
ขับไล่ปรายว่านเข้าสารซ้ำ

ซัดข้ามหลังคาได้สามหน ผู้คนที่หลับกลับตื่นคล่ำ
แล้วกลับล้มกรนย่นพิมพ์ำ เยกมนาวซัดซ้ำกระหน่ำไป
ทิ้งข้ามหลังคาได้สามหน ขนช้างหลับกรนไม่ทนได้
กอดวันทองหลับระงับใจ นางพรายน้อยใหญ่ไม่ละวาง
บ้างช่วยกลิ้งครกเข้าหนุนตีน ป่นร้านดอกไม้ที่หน้าต่าง
พิศชมต้นไม้นายขุนช้าง เกลื่อนกระถางเคลื่อยวางเปนสามชั้น
ต้นส้มมะสังแซมยี่สุ่น ดอกแก้วหอมกรุ่นพิกุลกลั่น
สมอรัตดัดพุ่มสิบเอ็ดชั้น มขามป่อยขยันเปนผักงาม
สนสร้อยหางโตตะโกนา ตะขบข่อยระย้าบ้างสุกห่าม
ยมโดยดอกกลุ่มชอุ่มงาม ประยงค์แย้มแซมซามรยัดใย
รำดวนดกเด่นช่ออรชร สารภีเกสรเสียดไสว
สาวหยุดพยอมหอมยวลใจ กุหลาบกลิ่นไกลปนจำปา
งามกะดังงาจีนกลิ่นหอมเย็น ดอกดกดูเด่นพุ่งกลิ่นกล้า
หยุดยืนชมเล่นเห็นจะช้า เชื่อนมาชมกระถางอ่างปลาทอง
ว่ายแหวกแถกถาในสาชล ดำพ่นผุดน้ำแสงเดือนส่อง
ดูกลมเกลี้ยงเกลากลิ้งประหนึ่งกลอง ปลาทองผุดดำลำยากคลัน
บ้างก็โปเปาปุ่มเปนยุ่มยอ ว่ายชำหลอเคียงคู่กันดูขัน
กระโดงเข็มกระโดงขามก็คร้ามครัน จากนั้นเดิรตรงมาหอกลาง
จึงเสดาะประตูทันที เที่ยวทุกหอริ้แลหอขวาง
ฝูงทาสหลับกลาดนอกหอกลาง บ้างนอนวิปริตผิดกิริยา

ผ้านุ่งยุ่งปนกับผ้าห่ม เบ็ดนมผมปรกลงประบ่า
ดูเปนสมเพชเวทนา แล้วเดิรมาเห็นห้องหนึ่งชอบกล ฯ
◎ ขนแผนจึงแวะเข้าไปดู เห็นม่านน้อยห้อยอยู่ประตูต้น
แล้วมีฉากพับสลับบน จงกลอรจกลับวะวับวาม
เบ็ดม่านเอามือถือค้างไว้ ทนงใจอาจิตต์ไม่คิดขาม
พิศดูเครื่องห้องลอองงาม ขนมทั้งพ ขันน้ำตั้งพานกระบวยลอย
หีบนากเครื่องคู่กระโถนเคียง ขนม้าเรียงแหนบครบทั้งไม้สรอย
กระจกใหญ่ฉายเฉิดคันฉ่องลอย พานน้อยเครื่องแป้งนั้นปริกทอง
ราวเช็ดหน้าหีบผ้าเข้าวางแอบ ด้วยที่แคบรู้การไม่กีดห้อง
หมอนข้างวางเคียงขนเตียงรอง ก็เบ็ดมังเห็นน้องขึ้นนั่งชม
เจ้านอนอยู่บนเตียงกจ้อยร่อย แขยบยางร่างน้อยหน้าสวยสม
งามคิ้วผิวเนื้อแลนวลนม ไรช้ำขำคมอยู่ในที
ดวงหน้าลม้ายคล้ายหน้าเทศ ดูแก้มดังการเกดยังอ่อนสี
ปากนางอย่างจะยิ้มเยื้อนพาที คอดังกินรีเมื่อร่อนรา
นิ้วมือลำแขนเหมือนอย่างเขียน ประจงเจียนดังวิจิตรเลขา
เอวบางอย่างวาดสอาดตา ทั้งอุรานั้นก็ผายลม้ายที
นุ่งลายห่มผ้าสีนวลน้อย ดังนางลอยลิ่วสถานพิมานศรี
หลับสนิธแต่จริตนั้นติดดี หลากนักนางนี้จะเปนใคร
วงศ์วารว่านเครือของขุนช้าง หรือญาติข้างวันทองเปนไฉน
จะว่าเมียขุนช้างผิดอย่างไป นวลเจ้าดูยังไม่ต้องมือชาย

จำจะปลุกให้ลุกขึ้นไต่ถาม
สั่งพรายพรายวางให้นางคลาย
๏ ครานั้นนางแก้วกิริยา
ผู้นกายเห็นชายมาลอยชม
ลุกลงจากเตียงเมียงชม้าย
อ้อนแอ้นรูปทรงองอาจใจ
แฝงม่านแล้วถามเนื้อความไป
รูปทรงก็ไม่เห็นจะเปนพาล
๏ ขุนแผนฟังวับจับทรวงกระสัล
พี่มิใช่ชายพาลหาญหยายช้า
ด้วยขุนช้างพานางมาร่วมรัก
บุญพี่คลใจได้พบน้อง
ช่างเหมือนสิ้นเหมือนสุดทั้งคิ้วตา
พี่มานั่งหลงเลยเชยชมพักตร์
เจ้าต้องมนต์หลับสนิธอยู่
อย่าถือโทษโกรธพี่ขออไภย
นี่เจ้าเปนอะไรกับขนช้าง
ขอถามถึงวันทองสักสองคำ
๏ นางแก้วกิริยาได้ฟังถาม
นี่จะเปนขุนแผนแม่นมั่นจริง
จึงจะแจ้งเนื้อความสิ้นทั้งหลาย
ซ้ำร่ายมนต์แล้วเข้าเคล้าคลึงชม ฯ
นิทราหลับจิตต์สนิธสนม
จะร้องต้องอาคมมาข่มใจ
เอะชายผู้นี้มาแต่ไหน
จำจะถามไต่ให้แจ้งการ
ท่านนี้คือใครจึงอาจหาญ
นี่คิดการอย่างไรจึงเข้ามา ฯ
ชั่งรำพรรณสอดเสียงบ่ายเบี่ยงว่า
พี่มาติดตามเจ้าวันทอง
พี่ยังไม่รู้จักซึ่งแห่งห้อง
สำคัญว่าวันทองมิ่งเมียรัก
กิริยาหลับนอนก็สมศักดิ์
ลักลูบขูบน้องคนองใจ
แก้วตาหารู้สึกตัวไม่
ช่วยบอกให้ประจักษ์สักสองคำ
เจ้าอย่าพรางพี่เลยที่ข้อขำ
แม่อย่าอำนะช่วยบอกแต่ตามจริง ฯ
สดุ้งคร้ามไหวจิตต์ให้คิดกริ่ง
ที่จะตามมาชิงท่านวันทอง

วิทยาอาคมเขาหนักหนา
ให้กลัวขนลุกหนังหัวพอง
ครั้นจะมิโอนอ่อนรับวอนคำ
เร่งคิดครั้นคร้ามขามไภย
คิดแล้วตอบว่าช่างน่าหัว
ไม่น่าขันเลยว่าฉันเหมือนวันทอง
จะชักบ่ดันหรือไปเทียมแก้ว
ตัวฉันนั้นมิใช่เปนผู้ดี
บิดาเปนพระยาสุโขไทย
ขัดเงินไถ่โทษที่จำจอง
เปนเงินตราสิบห้าตำลึง
ซื่อแก้วกิริยามาตกไร้
เปนไทยอย่าได้มาคบทาส
จะตอบแค้นแทนกันในวันนี้
◎ ฟังคำร่ำว่าช่างน่ารัก
รู้เสงี่ยมเจียมตัวทุกสิ่งอัน
สมเปนลูกสาวสุโขไทย
ชายใดได้ร่วมภิรมย์รู้
เจ้ายากก็ไม่มากสักเท่าไร
อย่าว่าแต่ยากเพียงสิบห้า
อาจใจเที่ยวมาถึงในห้อง
เห็นจะเสียวันทองแล้วแน่ใจ
เคืองแค้นก็จะทำเหตุใหญ่
มานี่เจ็บใจด้วยวันทอง
มาหลงตัวแล้วมิหนำซ้ำหลงห้อง
อย่าซ้องสรรเสริญให้เกินดี
ก็รู้แล้วว่าแสร้งแกล้งใส่สี
ฉันเปนแต่ทาสีแม่วันทอง
ท่านตกยากเข็ญใจเศร้าหมอง
จึงเอาน้องมาขายฝากไว้
ถึงปีแล้วก็ยังหาส่งไม่
ฉันยอกแล้วเชิญไปเสียโดยดี
ถ้าประมาทก็จะเสียมซึ่งศักดิ์ศรี
ตามแต่ท่านผู้ดีจะทำกัน ฯ
จะใคร่ลูบขูบพักตรเฉลิมขวัญ
พิไรร่ำรำพรรณน่าเอ็นดู
น่าสงสารสายใจด้วยไร้ค่
จะชื่นชูอาลัยทุกเวลา
พี่จะช่วยด้วยใจสเนหา
ถึงห้าชั่งก็จะมาช่วยทุกข์น้อง

ว่าพลางทางแก้ห่อเงินให้
แม่ช่วยชี้ห้องเข้าวันทอง
◎ นางแก้วกิริยาครั้นได้ฟัง
ค้อนควักผลักมือด้วยแสนอาย
ช่วยทุกข์ช่วยยากจะเอาบุญ
ฉันไม่คู่ควรอย่ากวนใจ
ถึงจะยากเย็นแสนเข็ญใจ
มิให้ทำแต่อำเภอใจตัว
ให้บิดามารดาข้ารู้ก่อน
ได้รับคำสั่งบิดาไว้
จะเห็นอะไรแก่แก้วกิริยา
เมื่อคู่จิตต์ชิดสมานของท่านมิ
พอได้แล้วก็จะสลัดลิ่ว
ข้างฝ่ายฉันก็จะช้ำระกำใจ
พอรู้รสก็จะร้างแรมประเวศ
ภุมเรศก็จะเร่เรณูชม
อกฉันก็จะกินกำสรดโศก
มิควรข้องก็จะต้องเคืองระคาย
ไหนเพื่อนข้าเขาจะว่าให้เจ็บจิตต์
ทั้งเจ้าเงินก็จะข้อนแคะประจาน

เหลียวซบลูบไล้อยู่ในห้อง
พี่ไม่ลืมคุณน้องคุ้มวันตาย ฯ
ชดนั่งแอบเตียงแล้วเมียงม่าย
หม่อมมาทำหยาบคายดีฉันไย
ทำคุณแล้วจะซ้ำทำโทษให้
ด้วยบิดาสั่งให้สงวนตัว
ว่ามิให้คบชู้ทำสู่ผัว
ขืนคบชู้ชิงผัวไม่เลี้ยงไว้
ก็จะประสิทธิ์พรอำนวยให้
ฉันไม่ยอมด้วยได้อย่าพาที
เปนคนอนาถาไม่พอที่
ไม่ควรที่เลยจะทำให้จำใจ
ไม่รู้ว่าจะปลิวไปทิศไหน
เหมือนติดใบลอยพอให้หลงลม
กุสุเมศหมางธารประสานสม
ดวงสุกรมก็จะช้ำระกำกาย
แสนวิโยคเหมือนมณีสีสลาย
ไม่ควรที่จะอายก็อัปมาน
ต่อติดเย้ยหยันประจญจ้าน
ให้อัปมานฝูงข้าไปตาปี

ฝ่ายพ่อแม่รู้เรื่องจะเคืองโกรธ
ทำโทษเฆี่ยนขับดังสับสี่
หม่อมไซ้ก็จะได้แต่เปรมปรีดิ์
ดังขี้นวิมานตระการทิพย์
ข้างแก้วกิริยาตั้งตาคอย
จะแลลอยคลับคล้ายไปหายฉิบ
แม้นใครรู้ก็จะจู่กันกระซิบ
ตากระหยิบปากด่าใส่หน้าเอา
ว่าเปนข้าแล้วให้ผ้าเหม็นสายสิ้น
ฉันจะผินหน้าเถียงอย่างไรเล่า
สมน้ำหน้าจัญไรอิใจเบา
จะต้องเอาหนังหุ้มอยู่ตาบี่ ฯ

◎ ขุนแผนได้พึงซึ่งน้ำคำ
เฉลียฉ่ำแสนสุดสวาทพี่
ซึ่งบิดาน้องสั่งไว้ทั้งนี้
ก็ชอบประเพณีบุราณมา
พี่ไม่ลวงน้องให้หมองสัตย์
จะปรนนิบัติไปตามคำที่ว่า
เพราะใจพี่รักมิตรคิดเวทนา
พี่จึงมาแก้เผ็ดอ้ายขุนช้าง
พี่สกดหลับหมดทั้งเรือนแล้ว
เข้าแก้วกิริยาปรานี้บ้าง
พี่ก็ได้อิงแอบแนบทรวงนาง
จะให้ร้างเลิกกันไม่ทันแล้ว
พี่ขอฝากรักไว้ที่ในน้อง
แล้วจึงจะสนองพระคุณแก้ว
จะไปไหว้เกิดเกล้าของเข้าแล้ว
นางแก้วกิริยาอย่ากริ่งใจ
ถ้าพี่ลวงน้องให้หมองสัตย์
วิทยาอย่าชงัดสักสิ่งได้
จะทำตามให้งามสมสั่งไว้
พี่ให้สัตย์น้องจงครองรัก
ว่าพลางเปลื้องเครื่องขึ้นแขวนฝา
อุ้มแก้วกิริยาขึ้นวางตัก
พลางตระโบมโลมลูบขบพักตร
จะผลักเท่าไรไม่พึงนาง
พระพายชายชวยมารวยริน
พุ่งกลิ่นบุบผชาติสอาดกระจ่าง
ฉิวฉิวปลิวชายสไบนาง
พระจันทร์จรแจ่มกระจ่างอยู่พราวพราย

เรือเรืองเหลืองใสอยู่ในเมฆ ดาวช่วงดวงเอกรับเดือนฉาย
ดาวฤกษ์เยิกเมฆอยู่คลับคล้าย พระพายพัดยิ่งเย็นเปนลมลาง ฯ
◎ คราน้นนางแก้วกิริยา ในอุรานึกพรั่นอางขนาง
เกรงใจกลัวไภยท่านขุนช้าง อิงแอบแนบข้างรำคาญใจ
มาคุมเหงฉันเล่นถึงเช่นนี้ จะพาวันทองหนีจากเรือนใหญ่
ท่านหากจะไปสบายใจ ฝ่ายฉันจะได้แต่เดือดร้อน
ท่านขุนช้างจะง่านทยานใจ จะพาลด่าข้าไทยไม่หยุดหย่อน
ไม่เข้าการจะพาลให้พลอยร้อน คิดรักควักค้อนด้วยงอนใจ ฯ
◎ ขุนแผนจึงว่าแก้วตาเอ๋ย ไม่หายแคลงข้างเลยข้อสงไสย
พี่ไม่ล่อลวงเจ้าดวงใจ ไปแล้วก็จะกลับมารับน้อง
นี่หากมาแก้เผ็ดอ้ายพาลา ใช่ว่าจะพาไปสมสอง
จะทดแทนแก้แค้นทั้งวันทอง ดูไปเถิดน้องจะเห็นใจ
ถึงเทวดาเหาะลงมาห้าม อันจะอดงดความอย่าสงไสย
เจ้าอย่าด่วนแหนงคลางแคลงใจ พลางกอดจูบลูบไล้อยู่ในที ฯ
◎ ไฮ้มีแต่แนมแกมฉันอย่างเชลย หม่อมเสียยใจน้องช้ำคล้ำเปนผี
จงเมตตาเถิดอย่าให้เกินดี ไม่ปรานีคนยากยิ่งปากทำ ฯ
◎ ขุนแผนจึงว่าแก้วตาพี่ ชั่งพาทิ้งอนเหลือแม่เนื้อขำ
พี่แสนรักเจ้าอย่าหักให้ใจจำ ถึงจะร่ำพิไรคงไม่พ้ง
ว่าพลางกอดกระหวัดรัดรึง เคล้าคลึงคว้าไขว่ดังใจหวัง
เหมือนนาคารึงรัดกระหวัดวัง อกทั้งทับสอดมือกอดกลม

กามาเรรวนบ่นบ่วนจิตต์ สองสนิธแนมแนบเกยมสม
ถ้อยทีกอดเกี่ยวกันเกลียวกลม ต่างภิรมย์ต่างชื่นด้วยแรกชม
พระพายพาคันธรสมารวยริ้น เหมือนชวนชื่นเชยชิดในเชิงสม
ภุมเรศร่อนประเวศวงเวียนชม ก็เชยฉมบุษยงประจงชวน
พุ่งหอมกล่อมกลั้วกับกลิ่นแก้ม แกมกลิ้วเกสรตระหลบหวล
ถนอมชมกอดชิดสนิธนวล อุ่นอุ่นเหมือนจะชวนให้หลงชม ฯ
◎ นางแก้วกิริยาแรกรู้รส หลงชดเชยชิดสนิธสนม
ต่างคนต่างสอดกอดกันกลม สองภิรมย์สำราญเยิกยานใจ
จะสู่สมชมนักจะชักช้า ไม่สมควรจวนเวลาบ่จุสไสมย
ข่มรักสนิธคิดอาไลย กอดจบลยไล้แล้วบอกความ
ตามสิ่งซึ่งจิตต์ประสงค์มา นางแก้วกิริยารำพรรณห้าม
พ่ออย่าได้หมายมาดประมาทความ น้องคิดครั่นคร้ามไปทั้งตัว
แม้นเขาจับได้จะวอดวาย น้องจะยอมพลอยตายด้วยทูลหัว
กรอมใจไหนน้องจะเปนตัว ว่าพลางกอดผัวเข้าร่ำไร ฯ
◎ ขุนแผนถอดแหวนออกจากก้อย เพ็ชรประดับวงน้อยออกส่งให้
ราคาสิบตำลึงอันพึงใจ เจ้าเอาไว้ต่างหน้ากว่าจะมา
จับเครื่องทีถอดนั้นสอดใส่ แล้วควักเงินออกให้อีกสิบห้า
นี่เอาไว้จะได้กินกว่าจะมา จุบสั่งสอนว่าแล้วคลาไคล
◎ นางแก้วกิริยาสลดจิตต์ นั่งคิดแลตามน้ำตาไหล
ดังใครแคะแขวะล้วงเอาดวงใจ กลับวิ่งไปยึดผัวด้วยความรัก

หม่อมเอ๋ยกระไรเลยสลัดสละ เอาดาบฉะเสี่ยเถิดให้คอหัก
น้องจะได้เหือดหายคลายความรัก สิ้นชักข้อนอกเข้ารุมรัน ฯ

◎ ครานั้นขุนแผนแสนสนิท นิ่งพินิจนางพลางรับขวัญ
ใช่พี่แกล้งเร็ศร้างห่างจรัล อย่าโศกศัลย์เลยแม่จงวางมือ
แม้หม่อมยอมกระนี้ไม่ดีแล้ว ไม่รักจริงทิ้งแก้วเสียแล้วหรือ
ไม่ฟังฉันดึงดันแกะไม้มือ พ้าผ่าเถิดร้องให้ออขึ้นสาใจ
โอ้กรรมแล้วเจ้าแก้วกิริยา อนิจจาเหมือนจะแกล้งแต่งความให้
พี่มิได้ล่อลวงเจ้าดวงใจ ก็ได้แจ้งจริงไว้แต่แรกมา ฯ

◎ นางแก้วกิริยาได้ฟังคำ ดังหนึ่งดาบซ้ำเอาเกศา
ไม่รู้ที่จะออกยอกวาจา ด้วยแจ้งธระมาแต่เดิมที
นางก้มกราบลงกับผ่าเท้า เปลี่ยวเปล่าจิตต์ใจให้หมองศรี
ครั้นจะห้ามปรามนักก็ผิดที เมื่อสาระทุกข์ท่านมิกจนใจ ฯ

◎ ขุนแผนพานางมาสู่ห้อง โลมลอยปลอยน้องอย่าร้องไห้
พี่ไม่ทิ้งขวัญเมืองอย่าเคืองใจ จากไปไม่ช้าจะกลับมา
ว่าพลางทางลุกออกจากห้อง เหลียวหลังดูน้องนั่งก้มหน้า
ให้คิดสงสารใจมิใคร่คลา รอคิดแค้นขึ้นมาก็หักใจ
ฉวยถอดผ้าพันขึ้นหอกลาง ของขนช้างสร้างขนไว้ใหม่ใหม่
ที่หอนั่งตั้งฉากพับไว้ กระจกใสใส่อย่างยี่บุนกลาง
รูปฝรั่งนั่งไพล่ในกระจก นกโนริแขวนไว้ที่หน้าต่าง
ดูฝรั่งนั้นใคร่ดูตานาง เหมือนอย่างข้องค้อนงอนดังเปน

นี่ใครหนอฉลาดชั่งวาดเขียน
เขียดหน้าต่างเผยรำเพยเย็น
แลวเสดาะกลอนเขาในเรอนใหญ่
อรรจกลับวับแวมแจ่มแจ้งตา
ม่านนี้ผมอเจ้าวันทอง
ปักเปนรูปเขาพระเมรุไกร
มีรูปรามสูรอสุริ
ปักเปนองค์พระสุริยา
ทรงรถโอภาสประหลาทเลิศ
แล้วปักเปนองค์พระศศิธร
รถทิพย์เทียมม้าพลาหก
แล้วปักพระอินทรจรจักรวาฬ
มีพระมเหษีทั้งสี่นาง
มีเขาวินัตกนั้นเรียงรัน
แล้วปักเปนไกลาสประหลาทผา
มีสระอโนดาตอันบวร
นางลักษณวดีลักษมี
มีคนธรรพเทพกินรา
ทั้งวิทยาธรนารีผล
รูปร่างแลกับอย่างมนุษย์

เวียนดูอยู่พลางทางลูบเล่น
เห็นฝูงหญิงนอนเปนขนัดมา
มานบางกางไว้ทั้งซ้ายขวา
เห็นลวดลายรจนาคนึงใน
นั่นก็ผมอน้องพี่จำได้
โตใหญ่สูงเยี่ยมมหิมา
ไล่ชิงมณีเมขลา
เสด็จคลาส่องโลกชโลธร
แสนประเสริฐเทียมเทพไกรสร
เสด็จจรแจ่มแจ้งจักรพาฬ
บุษบกลอยล่องส่องแสงฉาน
สำราญทรงช้างเอราวัณ
งามสำอางดังหนึ่งแสร้งประสงค์สรรค์
อัสสกรรณอสินธรยุคุนธร
พระอุมากับองค์มหิศร
พระสี่กรทรงอนันตนาคา
มเหษีบำเรออยู่ซ้ายขวา
ถัดมาสถานพิมานครุฑ
ติดต้นไม้ใหญ่ลมัยสุด
มีสมุทรวารีสีทันดร

ฝูงนาคามัจฉาชล่าโลด ช้างน้ำดำโดดแลสลอน
ชมพลางทางคิดจิตต์อาวรณ์ เอาดายซอนรานสายกระจายลง
ชมพลางเยื้องย่างไม่อยู่ช้า ด้วยตรึกตราถึงน้องปองประสงค์
คิดเสียดายมิได้วายสวาทปลง เดิรตรงหมายมาดพิฆาฏแค้น
เข้ามาถึงม่านที่ชั้นสอง นี่ก็ตรองบ่กเลิศประเสริฐแสน

(ฉบับขาด)

ชมพลางทางคิดถึงวันทอง ให้ขุ่นข้องเคืองแค้นระคายหนัก
ไม่ควรเลยน้องเอ๋ยมาหน่ายรัก เกรงจะชักช้ามุ่งมาหัวนอน
เห็นขุนช้างสอดกอดนางหลับ ถอดดายจะสับสักสิบท่อน
พรายห้ามตัวสั่นใคร่ฟันฟอน จิตต์ใจค่อนค่อนจะใคร่ฟัน
พรายยิดยิ่งเหี้ยมเตรียมตรมใจ กูจะฟันมันให้ขาดสยั้น
ถึงพรายกุมารทั่วทั้งกัน ไว้มันทำไมอ้ายงูพิษ
ฝ่ายพรายกุมารจึงว่า จะฆ่าเขาทำไมจะได้ ผิด
เขาก็เปนข้าเผ่าเข้าชีวิต พระทรงฤทธิ์จะว่าเราไม่ยำเยง
ขุนแผนว่าจะผิดให้ผิดไป ให้สาสมแก่ใจมันคุมเหง
อาจทำกูได้มันไม่เกรง ใช่การของเองกูแค้นนัก
ถึงถูกขุนช้างที่หว่างอก พลัดตกจากเตียงเสียงดังอัก
ทุดทำแก่กูดูหมิ่นนัก เมียกูมึงลักมาแนบนอน
ขุนแผนพิศดูเจ้าวันทอง เห็นน้องแล้วทอดฤไทยถอน
ไม่ควรเลยน้องเอ๋ยให้แนบนอน น่าใคร่ขอนหยิกขาให้สาแค้น

วันทองเนื้อนิดหนึ่งเท่านี้ จะแยบยิ้ลงด้วยมันเปนมั่นแม่น
เนื้อนวลเจ้าไม่ควรจะยิ้แยบ พี่คิดแค้นด้วยมันนั้นเปนแรง
แก้มเปล่งเพ่งพิศไปจนทรวง ทั้งนมพวงสักนิดไม่มีแขง
พอสมใจน้องน้อยเมื่อพลอยแล้ง ไม่แอบแฝงชื่นชมด้วยคนใด
ไม่เข้าหอรอท่าจนทัพกลับ พี่ก็นับว่าเจ้าคิดคนหนึ่งได้
ชมว่าคิกลับซ้ำระยำไป น่าใคร่แหวะอกใจออกเพ่งพิศ
เมื่อคราวอยู่กับพี่ถนอมนัก แต่ต้องหนักเกรงน้องจะหมองจิตต์
นิ่งให้มันกอดปล้ำทำโดยฤทธิ์ จะมิคิที่จะคิดเอาตัวใย
ทั้งอิเถ้าศรีประจันแม่มันเปนเอง ไม่เกรงดายกูดูหมิ่นได้
ชอบทำอิแม่แล่อกใจ สับสับออกให้แร้งกากิน
เอาดายเคาะเยาะหัวขุนช้าง อ้ายยาจกมัวครางมุดหัวดิ้น
ทั้งอิเถ้าเทพทองคนองลิ้น ดูหมิ่นกูยิ่งกว่าเด็กน้อย
นี่แม่ยายพี่ชายไปอยู่ไหน จึงไม่มาดูแต่สักหน่อย
อินางแม่คิแต่นั่งตะบอย เอาดายต่อยหัวเคาะดังหัวปลา
หัวลูกขุนช้างจะเปนแผล สมน้ำหน้าแม่จะเอาหน้า
ทุดซึ่งอ้ายพันศรพญา ถ้ามิเกรงพระพันวสาไม่ไว้มึง
ทดช่างมดหัวนอนดังขอนไม้ พงพองท้องใสอึ่งอึ่ง
ดายกูจะโยยซึ่งหัวมึง อ้ายอึ่งอ่างนอนหลับไม่รู้ตัว
โกนหัวสามแถวตลอดขวัญ เอามีนหม้อน้ำมันขันเขียนหัว
เปนนกตะกรุมสุ่มปลามาห้าตัว เอาปลาสดคลุกหัวให้แมวเลีย

แล้วขอดขนอกเอาชาดหมาย
ให้สมอ้ายติดปลักลักชมเมีย
นี่หากกมารเขาห้ามไว้
สั่งพรายคลายวางนางพันตัว
◎ คราน้ันวันทองผ่องโสภา
สดุ้งตกใจตื่นพันตัวพลัน
ยังเพ้อเลมอมัวตน
กอดขุนแผนไว้ ไม่ละวาง
ว่าเจ้าคุณเอ๋ยน้องอัศจรรย์
ในฝันว่าเจ้าสมเท่าทวี
วุบวาบปลาบเปลวถึงหลังคา
ถูกเนื้อตัวลวกพองรนร้อน
ตกถูกเร่าร้อนทั้งกายา
แสงเพลิงลุกลามวายวามวัย
เชิญช่วยทำนายให้จงดี
ในฝันว่าน้องนี้ร่ำไร
◎ คราน้ันขุนแผนแสนสนิธ
ลุบอกแล้วว่าอย่าจาบัลย์
ซึ่งฝันว่าไฟน้ันไหม้มุ้ง
น้ันว่าจะได้อยู่เรอนใหม่
ทำเหมือนเย่อนป่ายออกรายเร่ย
ก็ทำเล่นสำเสียอ้ายชาติงัว
หาไม่ไอ้รปงามจะขาดหัว
เจ้าลุกขึ้นดูผัวเถิดขันครัน ฯ
นิทราหลับเพ้อเลมอฝัน
ผวากอดสำคัญว่าขุนช้าง
ด้วยต้องมนต์ดลยังไม่ส่าง
หวั่นไหวใจนางยังมึนตึง
ช่วยทำนายทายฝันให้หน่อยหนึ่ง
ประเดี๋ยวหนึ่งไหม้มังข้างหัวนอน
แล้วตกมาไหม้ฟูกตลอดหมอน
ลามไหม้ฟากกลอนลงย่อยยับ
ก็ไม่มีใครมาช่วยดับ
ตัวน้องราวกับจะสิ้นใจ
เช่นนี้หาเคยจะฝันไม่
ตกใจจนตื่นขึ้นมาพลัน ฯ
แค้นคิดชังนางพลางแก้ฝัน
ความฝันดิดอกมิเปนไร
พลุ่งขึ้นติดกลอนฟูกหมอนไหม้
มีผู้จะให้ฟูกหมอนเรา

ซึ่งตกถูกเนื้อตัวหัวรนร้อน
จะต้องไกลเตียงนอนฟูกหมอนเก่า

ซึ่งฝันว่าร่ำไรใจร้อนเร่า
นั้นมิ่งมิตรเก่าจะมาชม

เจ้าจะได้เกลียดไกลอ้ายคนชั่ว
ผัวเก่าน้องนั้นจะสู่สม

ทุกข์สุขเจ้าอย่าปรารมภ์
กอดจูบลูบชมให้ชื่นใจ ฯ

◎ วันทองนอนฟังซึ่งสำเนียง
ผิดเสียงขุนช้างยิ่งสงไสย

แคลงคลำเนื้อตัวทั่วอกใจ
เอ๊ะใครนี่ผิดเจ้าขุนช้าง

เมื่อพ่วงพิมิขนอกดกคางเครา
นี่ใครเล่าจึงซูบผิดรูปร่าง

พุ่งกลิ่นกระแจะจันทน์ทั่วสรรพางค์
ไม่เหมือนอย่างเคยกลิ่นกินสุรา

ข้อมือน้อยนิดหนึ่งสักครึ่งกำ
ไม่มีล่ำโตใหญ่ใจชล่า

ขึ้นมาถึงบนเตียงเคียงนิทรา
นางผวาพลิกกลับด้วยตกใจ

พิศดูเปนครู่รู้จักหน้า
ยิ่งประหม่าตัวสั่นอยู่หวั่นไหว

แลหาผัวตนลุกลนไป
เห็นขุนช้างหลับใหลอยู่ใต้เตียง

หัวหูยับย่อยเปนรอยมิด
นางตกใจร้องกรีดขึ้นสุดเสียง

วิ่งเข้ากอดขุนช้างที่ข้างเตียง
ร้องเรียกสุดเสียงไม่ตื่นเลย ฯ

◎ คราน้นจึงโฉมเจ้าขุนแผน
คิดแค้นจึงว่าวันทองเอ๋ย

อย่าเผ้าสั่นปลุกให้มันลุกเลย
เจ้าเงยหน้าทักพี่บ้างเปนไร

หรือเห็นว่าข้าคนอนาถา
ไม่ผินผันหันหน้ามาปราไสย

เพราะเจ้ามีเงินทองกองสัตสนัดใจ
ไม่อาไลยเพื่อนยากที่จากเลย

เราพูดกันที่ใต้กระทุ่มเตี้ย
นั้นลืมเสียสิ้นแล้วหรือน้องเอ๋ย

ชั่งไม่จำให้แม่นยำบ้างเลย
ลืมเกยกะเฉอนอนต่างหมอนรอง

ลืมสิ้นกินน้ำด้วยใบบอน
อาภัพหลับไปใยไผ่รอง
อนิจาคราวรวยพามาหา
แล้วมิหน่ำซ้ำช่างปลุกสั่นกัน
ชิจิตต์ชะใจเจ้าวันทอง
รักขุนกินโคนจนหมดเม็ด
ถึงคราวบินเจ้าไม่ผินมาดูหลัง
สงสารแขนซ้ายข้างเปนไร
◎ วันทองพ่ำคำเจ้าขุนแผน
นางประเทียบเปรียบผัวชั่งมัวนอน
นี่มาทำไมเล่าเจ้าขุนช้าง
แล้วกลับมาหลับนิ่งอยู่ทำไม
คิดมาอนิ่งก็น่าแค้น
ให้น่าอายเปนชายอยู่ทั้งตัว
คราวโมโหโวหารทยานอึก
ไม่ขออ้อนวอนมึงอีกต่อไป
ชะมิเสียทีที่พ่อนี้เปนชาย
แต่เราเปนผู้หญิงจะดีกว่า
◎ คราน้ันขุนแผนแสนสท้าน
พ่ำคำแค้นคั่งนั่งนิ่งนึก

ลืมนอนใยไม้มากั้นห้อง
หมากซึกผ่าสองออกสู่กัน
แต่จะแลดูหน้ามอยากผน
จะให้ต้นขั้นพ้นด้วยดายเพ็ชร
นิจาน้องชั่งตัดพี่ขาดเด็ด
ตัดเด็ดยวกปลีไม่มีใย
จะคิดถึงเรามั่งหามีไม่
จะคอดขาดเสียเพราะให้เจ้าหนุนนอนฯ
แสนแค้นโศกาไม่หยุดหย่อน
หยิกผลักควักค้อนแล้วว่าไป
สิอวดอ้างว่าหารักเลี้ยงข้าไม่
แกล้งทำหลับกระไรไม่รู้ตัว
คิดหายหึงส์แค่นน่าใคร่หัว
ชั่งไม่กลัวที่เขาจะไยไพ
อีวันทองมึงอย่านึกหารักใคร่
ก็นี่ใครเล่าไปเชิญให้เจ้ามา
ไม่เสียดายความสัตย์ที่ตัวว่า
ที่จะเสียวาจาอย่าพึงนึก ฯ
ปริชาชาญหาญครบทั้งรบศึก
กลับระลึกขึ้นได้ก็ว่าไป

นี่แน่ว่ากันออกให้ชัด ว่าข้าเสียความสัตย์ที่ตรงไหน
เปนธรรมดาว่ากันด้วยขัดใจ เดี๋ยวนี้ที่ใครเปนทองแดง
นึกว่าหงส์ก็จะจงแต่ศิขเรศ ตามเพศวิไสยเคยแสวง
มิรู้กาพาหงส์มาหลงแปลง ตามแหล่งแลเล่นไม่เห็นรอย
เพียงรู้เรื่องความเคืองขึ้นคับอก น้ำตาพรั่งพรูตกลงผลอยผลอย
ยิ่งขุนช้างทูลข้าได้หน้าลอย เข้าก็พลอยห่างเหินสเทินทิ
ก็แข้งจิตต์แล้วว่ามิตรห่างสวาท พอพบพักตรเข้าก็ผาดผินหน้าหนี
เออกระนั้นดอกหรือใจกะสัตรี เปนราคีมัวมืดไม่ยืดยาว
เหมือนขุฟาคว้าตกติดดักเดี้ย พอสยเสียคราวสั้นไม่ทันสาว
ท่านก็วิ่งรอกรั้นไปจนราว นางยกเข้าพันน้อยก็ลอยปลิว
พี่หวังจิตต์ว่าจะคิดถึงความหลัง พี่เผ้าตั้งหน้าคอยละห้อยหิว
จนด้านหน้ามาเรือนกลับเชือนพลิ้ว ชักหน้านิ่วพานโกรธพิโรธเรียม
ดูตาก็ไม่ตอบให้เต็มตา อนิจจาทำได้ ไม่อายเหนียม
จะว่านักเปนจักระดี้เดียม เหมือนธรรมเนียมข่มเขาให้โคยอม
เพราะมีที่หวังจึงนั่งหยัด ชมสมบัติหม่อมผัวจนตัวผอม
รูปพี่พานชั่วเห็นตัวมอม ไม่เหมือนหม่อมขุนช้างที่ใจจง
ได้ผัวดีมีทรัพย์เขานับถือ กระนั้นหรือหม่อมแม่มิแร่หลง
ล้มลุกเข้าก็คอยทำลอยทรง พิศวงหวังสวาทไม่ขาดแล
เพียงเดี๋ยวนี้ยังเห็นว่าเอนเซ สมคเนแล้วกระนั้นสิหม่อมแม่
ดูผ่องพ้าหน้าผากเปนปากแตร พักตราแม่เหมือนเพ็งไม่เปลี่ยนทัน

พี่ยังจำคำสัตย์ที่ไร่ฝ้าย
คงจะอยู่เคียงให้เที่ยงธรรม์
ถึงชายอื่นลอยฟ้าลงมาแล้ว
นิ่งให้มันก่ายด้วยอันใด
ถ้ามันเห็นพี่เมื่อขุยเจ้า
ไม่เห็นเลยว่าจะเปนถึงเช่นนี้
๏ คะกระนั้นแลฉันมันชาติชั่ว
ก็เพราะใครหักหาญราญร้างรัก
แม่น้อยใจจึงให้เขาข้างนี้
เมื่อต่างคนต่างไม่อาไลยกัน
ถึงใครดีประกอบก็ชั่งเจ้า
ถึงใครไปย่ำยีฯทา
เปนความสัตย์เถิดเจ้าอันจิตต์ข้า
ทุกวันฉันวันทองเปนสองใจ
แต่ข้างเจ้าอิกได้นางลาวทอง
เปนด้วยผลกรรมมาจำกวน
ที่ไร่ฝ้ายนั้นข้าให้สัตย์เจ้า
จึงเก็บของวันทองลอยให้ไป
ไม่หลงลืมเล่ห์ลมที่ไร่ฝ้าย
เอาเงินตัวให้ผัวทำสินสอด

สู้ตายมิได้ร้างกริมย์ขวัญ
อันตัวนั้นไม่คิดเปนสองใจ
ถ้านอกจากหม่อมแก้วหารักไม่
หากไม่ลุกได้ ในทันที
ตายเปล่าขาดเด็ดแล้วคอพี่
ชั่งเสียที่หลงชมอารมณ์รัก ฯ
มืดมัวลามกตกปลัก
ยิกยักชักดายจะฆ่าฟัน
ละอายไยไม่ดีกระไรนั่น
ร่ำไปนั้นจะมาค่อนพรรณา
ข้าเล่าอยู่ตามประสาข้า
หักหน้าคุมเหงเจ้าอย่างไร
ถึงจะว่าก็หาเห็นจริงด้วยไม่
ยังอาไลยคิดถึงคนึงครวญ
ไม่มิคิดถึงน้องเลยสักส่วน
จะริรวนลำเลิกกันทำไม
ก็ใครเล่าว่าหาทิ้งขว้างข้าไม่
ไม่นึกได้หรือที่ได้ทำสินสอด
ฝ่ายชายหรือจะได้วันทองกอด
คราวพี่กอดสิจึงกัดสนัดใจ ฯ

◎ เออนี่แน่คะท่านผู้หญิง ข้าหาเถียงว่าจริงไปได้ไม่
ก็ใครอ้อนวอนข้าให้ขอใคร พลอยเอาเงินให้มาทำทุน
วันเจ้ากับข้าวิวาทกัน หุนหันมาอยู่กับหม่อมขุน
นั้นข้าเก็บเอาไปได้กี่ดุล หรือยังไม่คุ้มทุนที่ให้ไป
รู้แล้วว่าเจ้านั้นรักข้า ถึงทุกวันยังหาสิ้นรักไม่
รักจนเลมอเพ้อพิมไป กอดแก้ผ้นให้หม่อมขุนพ้ง
แต่มางอจะขอคืนสนิธ ยังเบือนบิดชักหน้าตะแคงหลัง
นั่นหรือรักหากแกล้งเปนเชิงชัง แต่จะนั่งพูดด้วยก็ไม่มี
เพราะใจเจ้ารักขุนช้างเถือน เห็นข้าเข้าจึงเชือนสยัดหนี
เจ้าอย่าพักแต่งพดเอาแต่ดี ผ้นม่านยังมีเปนสำคัญ
เพราะมาสาพิภักดิ์ต่อขุนช้าง จึงนั่งบ่กม่านบางทุกสิ่งสรรพ์
ลอยนวลแต่ล้วนเรื่องสำคัญ หาไม่ม่านสามชั้นผมือใคร ฯ
◎ ทำไมจะมาค่อนพิไรว่า ก็เมื่อก่อนนั้นข้าหาทำไม่
บ่กเล่นตามไม่สบายใจ หรือพลอยพาเอาไหมของใครเปลือง
ข้าโง่บ่กตามประสาโง่ ไม่โอ่โยอ้างอวดประกวดเรื่อง
ด้วยไม่ช่างเหมือนอย่างแม่ศรีเมือง ยักเยื้องเอาตามอารมณ์รัก
เมียหม่อมก็เปนช่างสดึง เปนไรมิจึงม่านให้กันบ่ก
ช่วยกันคิดเรื่องทำเยื้องยัก บ่กบ่กแล้วก็ชวนกันมองดู
นั่งบ่กนอนบ่กสักสามบี หรือใครว่าจู้จี้ให้เคืองหู
เมื่อแรกมาตัวข้าไม่ทันดู คิดว่าจะจู่กระโจมพ้น

เมื่อคราวเลิกทัพกลับเชียงทอง จนทุกวันนี้น้องยังนอนผ่น
แม้หม่อมมาหาเพลากลางวัน เปนไรนั่นจะไม่ทักกันโดยดี ฯ
◎ ชะชะถ้อยคำเจ้าวันทอง เจาชงกรองสอยแซมเสนเกศ
เพราะว่าข่าวไพร่ข้าไม่มี จะได้ขี่คานหามมากลางวัน
คุณชายนายเจ้าจะได้ทัก ไม่พักผลักชักหน้าสยัดผัน
แล้วทั้งนายประตูอยู่หลายชั้น จะไม่ผันผ่อนให้พี่เข้ามา
นี่สุดรักรวยรัดมาหาน้อง จะต้องลุกะโทษซึ่งโทสา
ใช่จะทำหุนหันด้วยฉันทา แก้วตาอย่าได้คิดระแวงเลย
เปนกรรมเราดอกนะเจ้าเมื่อวันนั้น วิวาทกันไม่ควรดอกน้องเอ๋ย
ไม่ต้องร้างแรมนิราสสวาทเชย พี่นอนเกยนลาตนิ่งตลึง
โดยแค้นสุดแสนถึงอยู่บ้าน ไม่สำราญมิจิตต์นั้นคิดถึง
แสนเสียดายมิได้วายคลายคนึง พอมาถึงทอดถอนฤไทยครวญ
จึงด้านหน้าหวังว่าจะงอนง้อ โลมชลอร่วมรักภิรมย์สงวน
เจ้าอย่าได้ร้างรักให้รักรวน จงคิดทวนบ้างเถิดเจ้าวันทอง ฯ
◎ นี่อย่าว่าเลยคะหม่อมมิตรจิตต์ ฉันก็คิดว่าหม่อมตรอมมัวหมอง
สู้ครองตัวท่าผัวอยู่ในห้อง จนเลิกทัพเชียงทองกลับลงมา
ก็คิดใจว่าจะไกลเจ้าขนช้าง อสำหรับสร้างกลั้นโศกลงไปหา
ควรหรือพ่อทูลหัวไม่กรุณา ให้เมียลาวนั้นว่าสารพัน
แล้วมิหนำหม่อมซ้ำซักดายไล่ จะฆ่าให้วันทองชีวาสัญ
หากพี่สายทองลงไปทัน พ่อหนึ่งหนันบันรอญไม่มีใย

ถึงกระนั้นเล่าน้องยังครองสัตย์ หาสลัดเอาใจออกหากไม่
เพราะเขาร่ายมนต์ทับน้องหลับไป จึงได้เสียตัวด้วยขุนช้าง
เมื่อยับนี้สิตัวได้ชั่วแล้ว จะกลับรักพี่แก้วก็ผิดอย่าง
โปรดเกิดเจ้าประคุณอย่าระคาง เปนกุศลเราสร้างเท่านั้นไว้
จงเด็ดรักเสียให้ขาดสวาทเถิด อันหญิงอื่นงามเลิศมีไหนไหน
น้องจะกรายผ่าเท้าทุกวันไป คำนับไหว้ว่าพี่ร่วมอุทร ฯ
◎ อนิจจานิจจาเจ้าวันทอง ใจน้องมิเหมือนมาแต่ก่อน
พี่แสนสวาทมิรู้วายถวิลวอน ควรหรือตัดรอนไม่นำพา
รูปร่างขุนช้างก็อัปลักษณ์ อย่างไรเจ้าจึงรักมันหนักหนา
ไม่คิดถึงเพื่อนยากที่จากมา เอาเถิดพี่จะฆ่าอ้ายขุนช้าง
ให้สิ้นห่วงบ่วงใยของสายสวาท จะหั่นให้ขาดเปนสองข้าง
จะได้สิ้นอาไลยในใจนาง คว้าดาบยืนคว้างจะฆ่าฟัน ฯ
◎ วันทองร้องกรีดหวีดกลัว ทอดตัวทับขุนช้างกางกั้น
ร้องขอโทษพลางทางตัวสั่น ว่าฆ่าฟันทำไมให้เปนกรรม
คนพันนี่หรือจะต่อสู้ ขนคุดคู้พินาสคาดคอคว่ำ
ตัวฉันแนะจะยอมให้หม่อมทำ เชิญหั่นฉันเถิดที่ขัดใจ
พ่อฆ่าน้องเสียเถิดน้องไม่ว่า เมื่อชาติหน้าน้องขอพบพ่อแก้วใหม่
อันในชาตินี้น้องจนใจ ซึ่งจะกลับคืนไปสมานรัก
เหมือนถ้วยจานรานร้าวเอากาวติด ถึงสนิธก็ยังเห็นรอยประจักษ์
แลดูหน้าก็จะว่าทรลักษณ์ ไม่เลือกพักตรครองชายเปนสองคน

ถ้ารักฉันวันทองเช่นน้องเถิด จะประเสริฐเปนสุขสุภผล
หรือจะเอาเมียงามสักสามคน น้องจะค้นหาให้ดังใจปอง ฯ
◎ ครานั้นจึงโฉมเจ้าขนแผน คลายแค้นจึงตอบคำสนอง
เจ้าปลื้มใจพี่ก็ได้ภิรมย์ครอง จะนับเปนพี่น้องได้ฉันใด
นี่ถ้าเราจะมีลูกด้วยกัน สักสองสามคนนั้นก็พอได้
เมื่อมิสมัครักพักก็แล้วไป จะหาคนอื่นให้ทำไมมี
ถึงได้นางต่างอื่นสักหมื่นพักตร นรลักษณ์เลิศโฉมประโลมศรี
มาแลกกับวันทองคนเดียวนี้ เปนความสัตย์เถิดพี่ไม่แลกเลย
คำบรานท่านว่ามิตรจิตต์ จะมิผิดเสียหรือน้องวันทองเอ๋ย
เมื่อสูญสิ้นเยื่อใยอาไลยเลย ค่อยอยู่เถิดทรามเชยพี่ขอลา
บุญน้อยมิได้แนบสนิทน้อง พี่ขอลาวันทองไปสู่ป่า
เหมือนอิเหนาเที่ยวตามบุษบา มิให้คนเห็นหน้าพี่สิ้นไป
ว่าพลางทางร่ายพระคาถา ผูกจิตต์วิญญาหาช้าไม่
ลูบหลังวันทองยองใย ซ้ำเข้าไปด้วยมนต์มหาลลวย
ทำลูกเชื่อนเสมือนจะไปจริง วันทองวิ่งร้องว่าฉันจะไปด้วย
คอยท่าน้องจะเอาของแต่งตัวรวย เปนเพื่อนม้วยหม่อมแก้วที่กลางไพร ฯ
◎ ขนแผนยืนหยุดคอยท่า วันทองริบมาในห้องใหญ่
จึงหยิบเอาเทียนไปจุดไฟ จับกุญแจไขกำบังยนต์
เลือกแหวนพลุกพล่านลนลานจิตต์ แต่ปิดปิดเบิดเบิดอยู่หลายหน
ไม่เอาเล่าก็คิดเสียดายพัน ครั้นจะขนเอาให้หมดก็มากนัก

ทั้งสังวาลย์ตุ้มหูเพ็ชร
เงินทองของอื่นก็หนักนัก
แล้วรีบเร่งไขกำปั่นกลาง
จะไม่พ้นแก้วันที่กลางไพร
นาคเกี่ยวกระวัดหางของนางทอ
ปักเปนรูปชุนรัตน์ขี่กวางทอง
กลางผืนเปนรูปพระยาครุฑ
แล้วสุบรรณลักพาแก้วกากิ
ลางผืนเปนรูปอุณรุท
เปนรูปสัตว์โสภาดูน่าชม
แพรชมภูทับทิมม่วงเขียวขาว
เลือกเอาแต่ตาดเข้มขายไป
เลือกผ้าเทียวช้าอยู่ในห้อง
กลับคืนคำนึงถึงขุนช้าง
อนิจจาเวทนาเจ้าช้างเอ๋ย
เรียกเมียแต่ล้วนแม่ทุกคำควร
สารพัดจัดหาให้ทุกสิ่ง
เมียจะเอาอะไรไม่ขัดเลย
ทั้งคุณผีคุณคนแล้วบลซ้ำ
ข้อนทรวงกลิ้งเกลือกเสือกไป

นางแกะเกล็ดเอาแต่ยอดไม่สู้หนัก
เลือกที่เต็มรักจึงเอาไป
ดผ้าหลายอย่างหาเอาไม่
เลือกแต่ล้วนผ้าไหมยกทอง
อิเหนาขอบุษบาประจำช่อง
แนบน้องนุชนางกินรี
สมนุชในห้องปราสาทศรี
ไปพิมานฉิมพลีสำราญรมย์
แนบนุชอุดสาเกษมสม
แล้วมาเลือกผ้าห่มที่หิ้วใน
เปนระนาววันทองหาต้องไม่
พอจะได้ห่มนอนที่กลางทาง
จนมนต์ต้องตัวนั้นค่อยเสื่อมสร่าง
วางของเสียนางทอดตัวครวญ
จะชวดเชยภิรมย์ชมสงวน
ไม่ลามลวนให้น้องหมองใจเลย
พ่อรักเมียจริงจริงเจ้าขนเอ๋ย
พ่อทูลหัวเมียเอ๋ยเมียจนใจ
พ่อรักจักทำเปนไฉน
ร้องไห้ไม่เปนสมประดี

แล้วนางตริตริกนึกขึ้นได้ จึงร่ำบลเย็ดไก่แก่ฝูงผี
ผีพรายช่วยพลันให้ทันที ให้ผัวน้องนี้ได้ตื่นตน
น้องจะให้กินเย็ดปากทอง ไก่ของพแนงแกงทั้งขน
แม้นมิได้กินของซึ่งสินบล จงผลาญให้สิ้นชนม์เถิดอย่าไว้ ฯ

◎ ครานั้นพรายของกุมารทอง ยิ้มย่องยินดีทั้งน้อยใหญ่
ออกชื่อเย็ดไก่น้ำลายไหล อยากไก่พแนงก็รับเอา
พันขนกูจะกินให้อิ่มหนำ แล้วจะทำให้หลับเสียดังเก่า
จะลวงกินเหล้าเข้มให้เต็มเมา พลางทุเลาให้ตื่นพันตัวพลัน ฯ

◎ ขุนช้างครั้นตื่นพันกาย วุ่นวายหลงเพ้อเลมอผัน
มือลูบกลับหัวตัวสั่นยัน เจ้าวันทองเอ๋ยกอดพี่เข้าไว้
หลงกอดหมอนข้างว่านางน้อง นี่แก้มวันทองหรือมิใช่
ครั้นเนื้อครั้นตัวผัวพันใจ นอนนิ่งเสียได้ไม่เบียดมา
คิดจะใคร่ได้สมชมน้อง ให้หนักดังทับต้องแผ่นผา
กอดหมอนนอนกระซิบเจรจา ขุนแผนมันจะมาพาแม่ไป
แม้กล้าเข้ามาถึงในห้อง จะแทงให้ไส้กองออกให้ได้
พูดเพ้อเลมอย่นพิมไป ไม่ลืมตาขึ้นได้มัวหาวนอน ฯ

◎ ครานั้นขุนแผนแสนสนิธ แค้นคิดใคร่สับสักพันท่อน
เหม่ดำพรายอีเพื่อนร้อน มิ่งไม่กลัวโทษกรณ์สักนิดเลย
อย่าได้ให้พ่อมิ่งพันตัว ระวังหัวจะฉิบหายอีพรายเอ๋ย
อยากไก่ไม่คิดชีวิตเลย ทำเล่นเฉยเฉยเชลยใจ

มัดติดด้วยไม้หวายแซ่ ชาติชั่วเห็นแต่จะกินไก่
แต่มิให้อดอยากลำยากใจ ยังควรทำกูได้ไม่เกรงกลัว
พรายกริดหวิดร้องขอโทษ ได้โปรดเถิดเจ้าประคุณพ่อทูลหัว
ทำเล่นดอกพ่อพอพ้นตัว แล้วจะกดหัวทับลงไว้
ที่นี้ลูกหลายจำไม่ทำแล้ว ถึงไก่แก้วก็หารับสินบลไม่
แม้นไม่หลายจำทำสิ้นไป อย่าไว้ชีวิตเลยในคราวนี้
ขุนแผนได้ฟังพรายขอโทษ หายโกรธแก้มัดเสียทั้งสี่
ชีกวนใจวันทองมิเสียที บลผีให้ผัวตื่นชื่นบานใจ
ผัวแทงไส้ข้าออกรายเรี่ย เฉยเสียวานช่วยมายัดไส้
นี่เขาชวนหรือด่วนมาทำไม ไปกอดกันไว้ให้อิ่มใจน้อง
เราคิดว่าจะมาเอาของดี มิรู้นั่งบลผีไม่หาของ
พิรากลแล้วเข้าวันทอง พระสุริยาจวนจะส่องอย่าเนิ่นนาน
แล้วร่ายมนต์เทพรัญจวน ทำกระยวรเดิรมาจากสถาน
พี่ไม่ข่มขืนใจให้รำคาญ เมื่อรักบ้านอยู่แล้วก็อย่าไป
วันทองต้องมนต์มาดลจิตต์ คั่งคิดครวญคร่ำน้ำตาไหล
โปรดเถิดไม่ช้าจะคลาไคล น้องจะไปมิให้หม่อมโกรธา
เลือกเอาอัตลัดเผื่อขัดสน จะลำบากยากจนไปภายหน้า
จำหาของติดตัวไปนานา ถึงขาดเข้าขาดปลาไม่ยากนัก
ว่าพลางขุดเทียนเวียนไป ขวักไขว่ไขของอยู่ขลุกขลัก
แล้วรีบคิดกรมใจอาไลยนัก เปนห่วงหน่วงหนักถึงมารดา

โอ้แม่ทูลกระหม่อมของลูกแก้ว จะลับแล้วไหนเลยจะเห็นหน้า
เสียแรงอุ้มท้องวันทองมา แต่ซากศพมารดาไม่เห็นใจ
ขนแผนพี่งคำนางร่ำร้อง สงสารวันทองไม่นิ่งได้
เยกน้ำชะโลมลูบไล้ ชื่นใจได้สมประดีมา
อย่าโศกนักเลยน้องวันทองเอ๋ย มาชื่นเชยกับพี่จะดีกว่า
อย่าหนักหน่วงนานเนิ่นเกินเวลา พระสุริยาจวนรุ่งจะริบไป
วันทองน้องพี่งขุนแผนว่า สอื้นร่ำน้ำตาลงหลั่งไหล
จำจิตต์จำจากจะจำไกล ไหว้สั่งให้ห้าน้องลาแล้ว
ผีเหย้าท้าวเรือนจงค่อยอยู่ พิศดูหน้าตาเปนถ่องแถว
มิกรรมตามมาขอลาแล้ว แก้วแหวนเงินทองจะให้ ใคร
เทพาอารักษ์ช่วยตักเตือน ผีเหย้าท้าวเรือนเอาใจใส่
มิกรรมทำมาจะลาไป ที่ไหนจะได้กลับคืนมา
เชิญช่วยยอกข่าวเข้าขุนช้าง อย่าพรางคำเลยตามคำข้า
อย่าตามไปเลยไม่เข้ายา เขาจะฆ่าเสียเปล่าไม่เข้าการ
สั่งห้องเสร็จน้องมาผลัดผ้า เอาหลังเปนหน้าน่าสงสาร
ห่มสีบัวโรยโดยควรการ กะทายมารดาให้ ใส่ของดี
ห่อผ้าใส่ในกระทายน้อย น้ำตาไหลย้อยลงเรี่ยรี่
สอื้นสั่งขุนช้างด้วยปรานี ร่ำติทรวงซ้ำระกำใจ
ขุนแผนว่าน้องหมองมัวนัก ร่ำรักห่วงใยไม่ไปได้
ฉวยชักฉุดมือออกมาทันใด ออกจากเรือนใหญ่ของขุนช้าง ฯ

◎ คราน้ันวันทองหมองใจ
อาวรณ์มิใคร่จะเย้องย่าง

เหลียวหลังและสั่งเข้าขุนช้าง
อักอ่วนนวลนางสลดใจ

วอนว่าขุนแผนให้หยุดอยู่
หมากพลูหาได้หาไปกินไม่

ทั้งซองบุหรี่ก็ลืมไว้
หม่อมคอยประเดี๋ยวใจจะกลับมา

รีบมาเจียนหมากจีบพลูพลาง
ทางเขียนหนังสือไว้ข้างฝา

สั่นปลุกลุกเร็วให้ลืมตา
หยิกผลักหนักหนาไม่ตื่นเลย

ขุนแผนจะพาเอาน้องไป
ลูกขี้นชิงน้องไว้อย่าได้เฉย

ผีพรายก็ไม่ช่วยน้องด้วยเลย
พ่อมานอนนิ่งเฉยหลับตากรน

นิจาเอ๋ยน้องไปเห็นไม่รอด
จะม้วยมอดบรรไลยในไพรสณฑ์

ด้วยเขาเคืองแค้นแสนสากล
พอลับคนแล้วจะล้างให้วางวาย

โอ้เจ้าประคุณของเมียแก้ว
จะกินน้ำตาแล้วไม่ขาดสาย

ว่าพลางนางทอดสกนธ์กาย
เพียงจะวายวางชีพลงทันใด ฯ

◎ ขุนแผนคอยเห็นว่าผิดเวลา
ล่วงมาบ่านนี้ไปไหน

กลับมาหานางด้วยขัดใจ
แลเห็นร้องไห้รักขุนช้าง

นี่มาหาหมากพลูละหรือเจ้า
เอามือตีวันทองลงตรมผาง

ถีบพรายกุมารทับขุนช้าง
ถอดผ้าพันพลางด้วยขัดใจ

วันทองโมโหโผจะลุก
กำลังจะหาคิดชีวิตไม่

ค่อนแคะขุนแผนด้วยขัดใจ
จะเป็นไรก็ให้เป็นเถิดตามกรรม

ถึงจะไปมีไปคงจะตาย
ไม่รักกายจงฟาดให้คาดคว่ำ

ถึงพาไปที่ไหนคงระยำ
มันจะทำร้ายเล่นเช่นลำพอง

ขุนแผนคว้าได้แขนกระชากมา วันทองท้าให้พ่นเสียในห้อง
ขุนแผนเข้าใจในทำนอง เข้ามนต์มาต้องให้อ่อนใจ
วันทองต้องมนต์คลใจรัก จะเผ้าฉุดชักฉันไปถึงไหน
อย่าฉุดแขนฉันจะหักหลุดออกไป ไม่มีใจแกล้งทำว่าปรานี
กะทายหกหายสิ้นทั้งไม้สอย หิบหมากพลอยหล่นตกกระจกหวี
ขุนแผนว่ามิน่าไม่เสียที ดีเอาเถิดแล้วพี่จะหาใช้ ฯ
◎ ครานั้นนางแก้วกิริยา แฝงคูน้ำตานางหลั่งไหล
แอบแฝงเงาเสาให้เข้าใกล้ กลัวจะทิ้งไว้ไม่กลับมา
ได้วันทองไปไหนจะกลับ แล้วจะไม่มารับเหมือนคำว่า
คิดจะใคร่ออกไปเจรจา กลัววันทองจะว่านัดแนะกัน
แต่เลียบเลียบชายชายอยู่ในหน้า ค่อนอกร่ำน้ำตาดังเยกสรรค์
พอวันทองเห็นเงาเข้าฉับพลัน คิดกลัวตัวสั่นว่านางพราย
จะนำความบอกออกตัวไป เห็นเงาไวไวแล้วกลับหาย
อยู่อยู่ก็จู่มากล้ำกราย กลัวนางพรายกอดขุนแผนไว้ ฯ
◎ ครานั้นขุนแผนแสนสนิท รุ่งฤทธิ์ไตรภพจบไสมย
กลัวแก้วกิริยาจะน้อยใจ ทำกล่าวปราไสยว่านางพราย
คอยอยู่เถิดแล้วพี่จะมารับ มิได้กลับถ้อยคำระสำระสาย
แหวนให้ไว้ชมต่างพี่ชาย ค่อยอยู่นางพรายอย่าใส่ใจ
แม้ยังมิจวนรุ่งสว่างฟ้า จะอยู่เพื่อนแก้วตาในห้องใหญ่
ว่าพลางทางพาวันทองไป ชื่นชมสมใจไม่ช้าการ

พานางออกทางประตูใหญ่ วันทองร้องไห้น่าสงสาร
โอ้เคยอยู่เปนสุขสำราญ เคยนั่งบ๊กม่านประกวดกัน
ค่อยอยู่เถิดเข้าแก้วกิริยา อย่าเหมือนตัวข้าได้โศกศัลย์
ทั้งผีเหย้าท้าวเรือนสิ้นด้วยกัน ข้าขอภิวันท์ประนมลา ฯ
◎ คราน้นขุนแผนแสนสนิท อันประสิทธิ์สดมภ์อาคมกล้า
เห็นน้องหมองเศร้าเข้าโศกา เหลียวมาหยอกเย้าแล้วเข้ามนต์
ให้ระรวยไปด้วยเทพรัญจวน ชีชวนจะแจ้งทุกแห่งหน
ครั้นว่าวันทองเข้าต้องมนต์ ก็ค่อยสร่างทุกข์ทนที่ใจน้อง
ครั้นเดิรมาถึงม้าสีหมอก ม้าวิ่งออกมารับค่อยจับจ้อง
ลบหลังบอกม้าว่าวันทอง นางน้องเกรงใจพี่อาชา
เกลือกพี่จะขัดอัชฌาไสย จะสลัดซัดไว้เสียในป่า
จะขอให้น้องขี่พี่อาชา บอกม้าม้าเลยนางตกใจ
วันทองว่าน้องเปนสัตรี จะขึ้นขี่หลังพี่กระไรได้
น้องนี้จะอุส่าห์เดิรตามไป เกลือกจะหันหุนใจพี่อาชา
สีหมอกเลียมือเจ้าวันทอง ขุนแผนยิ้มย่องแล้วบอกว่า
ที่เลียไม้มือเจ้าด้วยเมตตา ขอษมาแล้วขี่ไม่เปนไร
วันทองกรายเท้าพี่พาชี ว่าอย่ามิบาปเลยน้องกรายไหว้
แม้ชีวิตน้องนี้ไม่บรรไลย คงจะได้แทนคุณพี่อาชา
เสร็จแล้วอุ้มนางขึ้นวางหลัง ขุนแผนขึ้นนั่งอยู่ข้างหน้า
ตั้งสติบริกรรมภาวนา ชักม้าพรายตามมาพร้อมกัน ฯ

◎ วันทองเหลียวดูซึ่งเคหา ยิ่งจะวายชีวาด้วยโศกศัลย์
โอ้แต่นี้ไปจะไกลกัน สารพันจะพรากแล้ววันนี้
ใครเลยจะเล่าให้เข้าใจ ว่าเขาพาน้องไปทางไหนนี่

(ตรงนี้ฉบับเดิมขาด)

(เรื่องที่ขาดตรงนี้ คือขุนแผนพานางวันทองขี่ม้าออกจากเมือง สุพรรณไปถึงลำน้ำบ้านพลับ น้ำลึกจะขี่ม้าข้ามไม่ได้ จึงไปที่ท่าเรือข้าง ร้องเรียกคนเรือข้างให้เอาเรือมารับ โดยอ้างว่ารับสั่งสมเด็จพระพันวสา ให้ไปสืบข่าวช้างสำคัญ ฝ่ายมะถ่อทะยมมอญเจ้าของเรือข้างสำคัญว่า จริง ก็เอาเรือข้างมารับ)

ขยักระทงเรือลากกระชากเข็ญ อ้ายเรือมันติดเลนไม่เข็นไหว
กลับมาข้างท้ายย้ายโยกไป ตอกไยอย่างไรจึงแน่นัก
เอาหัวไหล่เข้าดันตะบันเข็น อ้ายเรือปรูดฉูดเลนเต็มสยัก
เข็นเรือออกได้ดีใจนัก หอบคักคางสั่นรันริบมา
ครั้นเข้ามาใกล้เห็นหญิงงาม คิดขามหวาดหนีไม่เข้าหา
เกลอกล้อยอะไรที่ไหนมา หลอกเล่นเจรจามาลวงกัน
นี่ลักนางในวังมาแน่แล้ว แค่นมาลวงให้แจวอยู่ตัวสั่น
หน้าตาเข้าชู้ดูเมียงมัน จนกูไม่ทันล้างขี้ตา
ขัดใจเรียกให้กูเข็นเรือ ว่งเงื้อพายแร่ทั้งแก้ผ้า
วันทองอดสูไม่ดูมา หม่อมขาดูแน่ช่างนอกทาง

ขุนแผนร้องเยื่อมันเหลือเถน โจงกะเบนเสียเปนไรนายเรือจ้าง
เอาของดีออกละเลิงวิ่งเกริงกราง นุ่งผ้าพายพลางก็เปนไร
มะถ่อตกใจมือยืดพุ่ง ว่าใครเอาผ้านุ่งกูไปไหน
กูจะยอกให้เขาเอาตัวไป จำไว้ในคุกนครบาล ฯ
◎ คราน้ันขุนแผนแสนสนิธ พร่ันจิตต์เกรงความจะพุ่งสร้าน
อ้ายมอญเข้ากรรมทำรำคาญ โจนม้าทยานวิ่งรี่ไป
โลมเล้าเข้ามนต์ไปตรงหน้า ชวนพูดเจรจาปราไสย
ช่วยข้ามส่งเราให้รอดไป เราจะให้ค่าจ้างที่เหน็อยแรง
ว่าพลางทางถอดแหวนก้อย ไข่มุกสุกพร้อยวะวับแสง
ยื่นส่งไปให้อย่าได้แคลง จวนแจ้งข้ามส่งจงเร็ววรา
อ้ายมะถ่อหัวร่อแล้วรับแหวน ชะเง้อแหงนหัวคากจนปากอ้า
เห็นแหวนสุกงามอร่ามตา กูจะขายช่วยข้าไว้กอดนอน
รักแต่อีคล้ายที่ท้ายบ้าน กับอีพรมนมยานเมียพันศร
พ่อคุณเหมือนเอาฟูกมาให้นอน การร้อนเชิญท่านลงเรือพลัน
ขุนแผนลงเรือช่วยริบพาย คอนท้ายกโดกจนตัวสั่น
สีหมอกว่ายเรียงเคียงเรือทัน เชือกพันข้อมือเจ้าวันทอง
วันทองเจ้าต้องคณพระเวท ให้อาเภทเปรมปรีดิ์ไม่มีสอง
ถึงท่าพาขึ้นจากคลอง อุ้มน้องขึ้นนั่งหลังอาชา
ย่ายหน้ามาตามทิศอิสาณ ดั้นดัดดงดานชำนาญป่า
ตรงไปบ้านไม้ไผ่ลว้า ยังโกรธาจึงถากฉลากไว้

หนังสือหายาก 892.9112 ข521ป ห.33 ป.16762

เจียนบอกตลอดตามริมทาง ขุนช้างรีบตามมาจงได้
รบกันเล่นให้สบายใจ ใครดีก็จะได้เห็นมือกัน
แล้วกล่าวสัพยอกหยอกวันทอง ถ้าขุนช้างรักน้องจนใฝ่ฝัน
เห็นจะยกพลตามมาคราวครัน จะจัดสรรค์กันมากกว่าสามล้าน
พี่จะบอกเขาว่าวันทอง เข้าร้องไห้ตามมาน่าสงสาร
เก็บแหวนเงินทองของตระการ ลอบหนีจากบ้านวิ่งตามมา
ว่าเพราะขุนช้างนั้นเลวโลน หัวโกร่นสี่แถวเหมือนแมวป่า
กอดเอาเราไว้มิให้มา ยัดผ้าแกะยัดกไม่วาง
ร้องไห้ตีอกจนฟกช้ำ เนื้อนมเข้าคล้ำทั้งสองข้าง
เดิรเช็ดน้ำตามากลางทาง ยัดหางม้าวิ่งวิ่งวอนมา ฯ

◎ วันทองพึ่งน้ำคำเฉลย พ่าผีเอ่ยข้อนคิดประดิษฐ์ว่า
ปากคอพอสมกับวาจา มุสาน่าจะประจานไว้
ชั่งไม่อายผีสางที่กลางป่า ไม่อดสูปูปลาชั่งว่าได้
ทำหน้าตานิ่งเฉยด้วยเคยใจ ชั่งไม่เกรงผีไพรจะยัมเยาะ
นี่หรือทหารผลาญทัพลาว ว่ากล่าวคมสันเปนมั่นเหมาะ
คิดมาก็น่าใคร่หัวเราะ พึ่งเพราะเสนาะสนัดใจ ฯ

◎ ขุนแผนพึ่งน้องวันทองว่า เมินหน้าเหมือนหาได้ยินไม่
ชักม้าเลี้ยวลัดตัดทางไป พลางชี้ชมนกไม้ในไพรพน

โน่นแน่นกอิลุ้มตะกรุมใหญ่ หัวงามนิ่กระไรร่ำไซ้ขน
วันทองน้องรักอย่าทุกข์ทน ชมเฉิดทิ่ต้นอ้อยเชย
แล้วนิกว่าผัวเจ้ามารับ ช่างงามสรรพรูปร่างขุนช้างเอ๋ย
อนิจจารักใคร่กระไรเลย วันทองเอ๋ยมารับจงกลับไป
วันทองร้องไห้อะไรนั่น มันไม่ขันดอกคะทำไถล
รู้ว่าฉันชั่วช้าพามาไย ว่าได้เพราะอยู่ในเงื้อมมือ
หม่อมเห็นแต่นกอิลุ้มตะกรุมใหญ่ ถัดไปนั้นไม่เห็นดอกหรือ
นกสร้อยทองขับมองต้นสต้อ มิลาวทองแล้วหรือเขาตามมา
ไหนได้ยินว่าเขาไปอยู่ในวัง มิโปรดเสียแล้วกระมังม่าตามหา
เอ๊ะแล้วเห็นฉันจะโกรธา จะโจนม้าลงเสียแล้วไม่ไปเลย ฯ
◎ ขุนแผนฟังน้องว่าต้องใจ ยิ้มละไมในหน้าคนิ่งเฉย
หายกนเท่านั้นอย่าว่าเลย ชวนเชยชมไม้ในไพรมา
ปักษาพาฝูงยูงรำแพน นกอิแอ่นเร่าร้องกกก้องป่า
เสียงดุเหว่าเร้าเร่งพระสุริยา ไก่ป่าขันเตือนพระอาทิตย์
จักรจั่นเรไรไพเราะร้อง เสียงลองไนเรอยเจอยจับจิตต์
ตรู่ตรู่ขาวเคลื่อนเดือนดับมืด พระอาทิตย์เยื่ยมเมฆกระจ่างดง
โคถึกมฤคาออกจากซุ้ม ฝูงลิงวิ่งกลุ้มในไพรระหง
ชนิต่ายร่ายไม้อยู่เวียนวง ห้อยหัวตัวลงแล้วโจนมา
เห็นผ้าแดงแดงตะแคงดู ร้องโหวยโหวยโหยคู่กู่เรียกหา
สมจรกับลิงวิ่งไปมา บนต้นพฤกษาสบายใจ

ขุนแผนชี้บอกให้นางดู
หยิกข่วนค้อนให้แล้วเมินไป
ขุนแผนว่าเห็นน้องไม่เคยเห็น
วันทองว่าเขื่อซั่งเหลือดี
เหลียวมาโลมขยุลยุไล้
สัพยอกหยอกไปในไพรวัน
◎ คราน้ันจะกล่าวบทไป
ครั้นรุ่งสดุ้งด้วยเสียงกา
กอดหมอนลูบคลำขยำนุ่น
คิดว่านิ่มน้องประคองนอน
พิฝันว่าเหยียบกระดานหก
ผมพี่เปนไรจึงยางเยา
ตรงนี้ผมพี่อยู่หนักหนา
เผยอตาคว้าหาให้ตกใจ
เปนไรจึงเปนไปเช่นนี้
ตือกชกใจดังไฟฟอน
เมียข้าไปไหนไม่เห็นเลย
วิ่งเหยียบพานหกงกงันไป
จะลุกไปไหนไม่มายอกเลย
กูจะอยู่ไปไยให้เปนตัว
วันทองอดสูไม่ดูได้
ชะกระนั้นชอบใจท่านคนดี
บอกให้ชมเล่นกลับโกรธพี่
ขุนแผนว่าเราหนีมาด้วยกัน
วันทองผลักไสแล้วผินผัน
บันทิงเริงกระสัลทั้งสองรา ฯ
ถึงขุนช้างหลับใหลในเคหา
ลุกขึ้นคว้าหาที่เตียงนอน
หยุ่นหยุ่นไล่คลำขยำหมอน
จับหมอนวอนว่าให้จัดเกา
ตกใจว่าหนีพี่ไปเล่า
ลูบเลียนเตียนเปล่าใครเอาไป
นี่ใครมาลักลอนไปเสียไหน
เอะนี่มิใช่ที่เตียงนอน
ผิดแล้วเอะนี่ก็เปนหมอน
แม่เจ้าเอ๋ยนี่ก็หมอนทั้งสองใบ
แม่วันทองเอ๋ยไปอยู่ไหน
ผ้าลุ่ยหลุดไม่รู้สึกตัว
แม่วันทองเอ๋ยแกล้งหนีผัว
จะต่อยหัวแตกตายเสียบัดนี้

รักเมียชายใดในย่ำพิน
รักใครในท้องพระธรณี
แต่รักนชสดรักถึงเพียงนี้
รักใครไม่วายสวาทเลย
เมื่อตะกรุยังจูบเจ้า
เอาสไบเปลี่ยนไว้ให้พี่ชาย
กลิ่นเจ้ายังติดสไบห่ม
แม่เอ๋ยไปไหนจึงไม่พบ
ลดเลี้ยวเหลียวหาทุกแห่งแหงน
จูบชมลายมือเจ้าทรามไวย
ในหนังสือนั้นว่าขุนแผน
สกดคนขึ้นเรือนทำหยาบช้า
ด่าข้าหนักหนาข้าท้าทาย
เขาว่าเพราะข้ายังอาไลย
ข้าโถมเข้ากันกางขวางไว้
เจ้าจึงไม่ม้วยชีวี
แหวนทองทั้งนี้ข้าเก็บไป
เจ้าอย่าอยู่ช้าจงเร่งคิด
อ่านหนังสือแล้วรู้สึกตัว
ผัวชั่วเองแล้วแม่ควงใจ

ก็ไม่สิ้นสุดรักเหมือนใจพี่
ไม่เหมือนพี่ที่รักวันทองเลย
ควรหรือยังหนีพี่เฉยเฉย
พี่เผ้าเชยชมเจ้าไม่คลาศคลาย
ลุกขึ้นคว้าเปล่ามาสูญหาย
ตัวหายไปไหนจึงไม่พบ
กลิ่นเนื้อกลิ่นนมยังอวนอบ
หรือลองใจไพล่หลบไปแห่งไร
เห็นหนังสือแขวนน้ำตาไหล
อ่านหนังสือดูไปทั้งน้ำตา
เขาแสนเคืองแค้นเจ้าหนักหนา
แล้วฉุดคร่าพามาด้วยขัดใจ
ว่าสู้ตายหาไปด้วยเขาไม่
ชักดาบออกได้จะฆ่าตี
รับว่าจะไปไม่หลีกหนี
ข้าร่ำตีทุบปลุกจนสุดฤทธิ์
พอจะได้ดูต่างไม่วางจิตต์
ทูลแล้วจึงติดตามไป
เอาหนังสือทูลหัวแล้วร้องไห้
พี่ไม่โกรธน้องวันทองเลย

ผลกรรมกระไรไม่รู้ตัว
อิพรายไปไหนไม่บอกเลย
เสียแรงกูเลี้ยงรักเล่า
ไก่พแนงแกงพล่าปลายำ
นี่หายไปไหนอิชาติชั่ว
พาโลติเคหาเปนอาจิณ
เที่ยวเรียกข่าวรันหลังดังขวับขวับ
บ้างพลัดตกนอกชานซานลงมา
อ้ายหมามาติกูเปล่าเปล่า
ขนช้างฮึดฮัดยิ่งขัดใจ
ปล่อยให้อ้ายขุนแผนเข้ามาจับ
ผู้คนคณนาก็กว่าร้อย
ลักแม่วันทองของกูไป
ร้องไห้พลางทางเรียกศรพญา
◎ คราน้นจึงพันศรพญา
เมียหายในมุ้งมาด่าติ
กอดกันยังร่ำไม่ลืมตา
ลุกขึ้นเรียกข่าวมี่ฉาวไป
บ้างวิ่งหาหอกดาบเครื่องศัสตรา
ขัดกันได้กว่าห้าร้อยคน

ขนมันลักโกนหัวนี่น้องเอ๋ย
นิ่งเฉยเสียได้ให้มันทำ
เส้นเหล้าเข้าเต่าปลาทกเช้าค่ำ
เสียแรงกูทำให้มิ่งกิน
จับได้ตัดหัวเสียให้สิ้น
ศัตรูมาหนีสิ้นไม่นำพา
บ้างโดดขึ้นทั้งหลับยืนแก้ผ้า
บ้างเลมอด่าว่าอ้ายขี้ไร
กูได้เอาขวดเหล้ามิ่งไปไหน
ชั่งนอนหลับกะไรดังหมาน้อย
ทำไมไม่สับมันสักหน่อย
ไม่คอยศัตรูให้ขู่มา
ชาติชั่วจัญไรอ้ายใจหมา
จงเร่งตามข่าวข้ามาบัดนี้ ฯ
ยังมัวนอนหลับตาบ่นอู้อี้
ไยมิใส่ลั่นกุญแจไว้
เมียหายมาด่าเอาข้าได้
บอกให้แจ้งใจกันทุกคน
ผูกช้างผูกม้าโกลาหล
ทั้งพวกไพร่พลส่วยหน่องา

อีกทั้งลาวล้อพวกทวาย
มีอาวุธถือครบมือมา
ข้าไทข้าเตรียมไว้หนักหนา
รีบตามยามนี้คงจะทัน
◎ ขุนช้างเห็นพร้อมไพร่ไม่รอรั้ง
อายน้ำนุ่งผ้ามาลุกลน
ได้ฤกษ์โห่ยกออกจากบ้าน
เร่งไพร่รีบไปใจรำพึง
ครั้นถึงกึ่งทางระหว่างไพร
เห็นฉลากยากไม้ในมรรคา
ในหนังสือนั้นว่าอ้ายเต่าตบ
มึงอวดข่มเหงไม่เกรงกู
มึงทำกร้างกริ่งหยิ่งนัก
จะให้น้ำตามึงหยดย้อย
เร่งตามกูมาทางนี้เถิด
แม่วันทองของเองมาชมดง
มาแล้วหรือยังอายขุนช้าง
อ้ายซ่ำสามลามปามเหมือนแมวทับ
อ่านหนังสือแล้วปฤกษากัน
ให้นายดูรู้เข้าจะติดำ

เคยซื้อขายเนื้อไม้กฤษณา
ศรพญายอกหมายนายฉัยพลัน
ไปอายน้ำนุ่งผ้าขมีขมัน
มันจะดั้นเหาะไปที่ไหนพ้น ฯ
น้ำตาหลั่งหลั่งวิ่งสัยสน
เลี้ยงพลด้วยเหล้าเมามัวอึง
เสียงปี่สท้านอยู่ผางผึง
ขุนช้างคนึงตลึงมา
อ้ายพวกพลไพร่ที่ไปหน้า
ชวนกันก้มหน้าลงดู
อ้ายขี้เซาบัดซบนอนเหมือนหมู
ดูหมิ่นพ่อยิ่งกว่าเด็กน้อย
ให้ประจักษ์ผีมือกูสักหน่อย
ลูกตามึงจะห้อยกระเด็นลง
อย่าเตลิดตเลิงกระเจิงหลง
เฮ้ยทางนี้ตรงกูคอยรับ
อายองอางแซเกลอกูเบอสบ
แล้วอย่าหลับรีบตามวันทองมา
จะให้ไปทางนั้นผิดหนักหนา
ด้วยหนังสือหยายช้าจะโกรธเรา

พูดพลางทางสั่งซิ่งกองแล่น เอะขุนแผนอยู่ที่นี่หรือเปล่า
เห็นไม้ไหวไหวเปนเงาเงา ไม่มีใครอาจเข้าด้วยเกรงฤทธิ์
อ้ายพวกไพร่กองหน้าพากันวิ่ง บ้างก็ทิ้งผ้าผ่อนล่อนไม่ติด
อ้ายข้างเมาอู้อี้ไม่มีฤทธิ์ บ้างเห็นผิดร้องว่ามาโน่นแล้ว
ขุนช้างเกี่ยวช้างจนขอหัก กระชากชักกันกระแทกลงแตกแตัว
ควาญท้ายศรพญาตาแข้งแข็ว ตกช้างต่ำแผลวลงในพง
ศรพญาจึงว่าแก่ขุนช้าง คนอื่นตื่นบ้างอย่าพลอยหลง
เมื่อเห็นแน่ด้วยกันมั่นคง ยกพลดันพงเข้าดงแดง
ตวันเที่ยงถึงหนองออกทุ่ง เดิรพุ่งผงคลีออกที่แจ้ง
พบเด็กเลี้ยงวัวมันเล่นแปลง จะใคร่แจ้งเนื้อความก็ถามไป
ว่าพวกเองเลี้ยงโคอยู่ปลายนา ยังเห็นใครมาบ้างหรือไม่
ชายหญิงขี่ม้ามาในไพร เห็นบ้างหรือไม่เจ้าเหล่านี้
เด็กเด็กพวกลว้าพากันไหว้ ชวนกันบอกไปอยู่ถ้วนถี่
เห็นหญิงชายพากันมาวันนี้ ท่านขี่ม้าหยอกกันตามทางมา
ข้างหม่อมผู้หญิงนั้นขี่ท้าย ท่านหม่อมผู้ชายนั้นขี่หน้า
เอาศอกแขยะและเล็มมา เหลียวหน้าจูบกันแล้วแอบทับ
ข้างหม่อมผู้หญิงซบหน้าแนบ ข้างผู้ชายลักแวบเอาตั้มหนับ
แล้วเข้าในพุ่มไม้ใบลับ ตรงต้นมะพลับที่ซ้ำไป ฯ
◎ ขุนช้างได้ฟังเด็กเด็กว่า ดังจักเปนบ้าเหงื่อไคลไหล
ชิชะถ้าปะไม่ละไว้ เปนไรเปนไปในวันนี้

จะฟาดให้ล้มด้วยคมดาย
กูจะพ่นด้วยดายกูเล่มนี้
พันศรพญาแทบพลัดตก
นี่แน่นายอย่าวุ่นวายนัก
ขุนช้างหยุดช้างเข้าอาไศรย
เลี้ยงเหล้าเมามายอยู่เก้กัง
◎ คราน้ันขุนแผนแสนกล้า
หยุดพักเย็นเย็นเห็นชอบกล
พาเจ้าวันทองลงจากม้า
หักใบไม้ลาดลงเอนหลัง
จูบแก้มแอบอิงพิงน้อง
เวทมนต์คลใจให้ประดิพัทธ
◎ พระพายชายชวยมารวยริน
หอมหวลยวลยั่วแย้มผกา
โกกิลาไก่แก้วสนั่นเสียง
จักรจั่นสนั่นเสนาะดง
เพราะพร้องต้องใจในกลางป่า
แจ้วแจ้วเสียงแก้วโกกิล
ไพเราะเพราะด้วยประโคมดัง
ขุนแผนอักอ่วนรัญจวนใจ
ให้สาแก่ใจมันหยายอ้ายยัดสี
หวดเอาอกพี่เข้าตั้มอัก
อะไรนี่นายป่ายอกข้าแทบหัก
เราหยุดพักพลก่อนเอากำลัง
หนองน้ำร่มไม้ไพร่หยุดนั่ง
ชวนกันไปนั่งระวังคน ฯ
พาวันทองมาในไพรสณฑ์
ถึงต้นพระไทรใบกำบัง
เข้าอาไศรยร่มพระไทรนั่ง
วันทองน้องนั่งแล้วโยกพัด
อายใจวันทองป้องปัด
ปรนนิบัติดังเก่าเกษมมา ฯ
พุ่งกลิ่นบุบผาชาติที่ในป่า
ตระหลบรวยมาลากระจายดง
พังสำเนียงมยุเรศทั้งเหมหงส์
เรไรส่งเสียงวังเวงดังเพลงพิณ
คณายุ่งร่อนร้องแล้วโผผิน
ดังพิณพาทย์ฆ้องกล่อมใจ
เจ้าวันทองพังเงียนหลับใหล
ปลอยให้วันทองขอยมา

เรามาอาไศรยพระไทรนี้ เกลือกจะมีฝูงเทพรุกขา
จอมเจ้าจะว่าเราหยาบช้า ขอษมาเจ้าเสียเถิดนะน้อง
วันทองว่าไฮ้อะไรนี่ น่าขัดสีกลางแปลงไม่แฝงห้อง
หม่อมเหมือนจะแกล้งประจานน้อง นี่บ้านช่องแล้วหรือนี่ไม่มีอาย
ถ้าค่ำมืดยังกระไรน้องไม่ว่า จะยอมให้เสนหาเสียโดยง่าย
จะไปไหนพ้นมือของหม่อมพลาย นี่สุดอายแล้วหม่อมอย่าทำเลย
เรามาด้วยกันแต่สองคน ใครจะด้นมามองเล่าน้องเอ๋ย
ว่าพลางทางแอบแนบชมเชย อย่าผัดเพี้ยนไปเลยให้ยืดยาว
อกแนบอกน้องประคองทับ เมฆพยับมืดคลุ้มกลุ้มกลางหาว
เมขลาล่อแก้วอยู่แวววาว รามสูรหน่วงน้าวสนับกร
ประชิดไล่ใกล้นางขว้างขวานเปรื่อง พ้าประเทืองฝนปรอยเปนฝอยว่อน

(หมดฉบับเพียงเท่านี้)